

- вивчення інформаційних джерел з проблем дослідження;

- аналіз педагогічного досвіду;
- теоретичні методи; емпіричні методи;
- методи кількісної обробки дослідницьких результатів.

Натомість М. Фіцула визначає такі групи методів:

- методи емпіричного дослідження;
- методи теоретичного дослідження;
- методи кількісної обробки результатів.

Рис. 11. Методи наукових досліджень

Найчастіше поділяють методи наукового дослідження на:

- загальнонаукові (теоретичний аналіз і синтез педагогічних явищ; вивчення і узагальнення педагогічного досвіду; педагогічний експеримент; метод експертних оцінок; методи моделювання);

- частково наукові, тобто методи інших наук, що використовуються в дослідженнях з професійної педагогіки (психологічні методи; фізіологічні методи; соціологічні методи);

- спеціальні методи, що використовуються тільки в дослідженнях з професійної педагогіки (інструментальні методи дослідження в дидактиці професійно-технічної освіти, метод роботи);

- методи обробки результатів дослідження.

Отже, розглянемо загальнонаукові теоретичні методи, такі, як: аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналогія і моделювання, аналогія, абстрагування, системний аналіз.

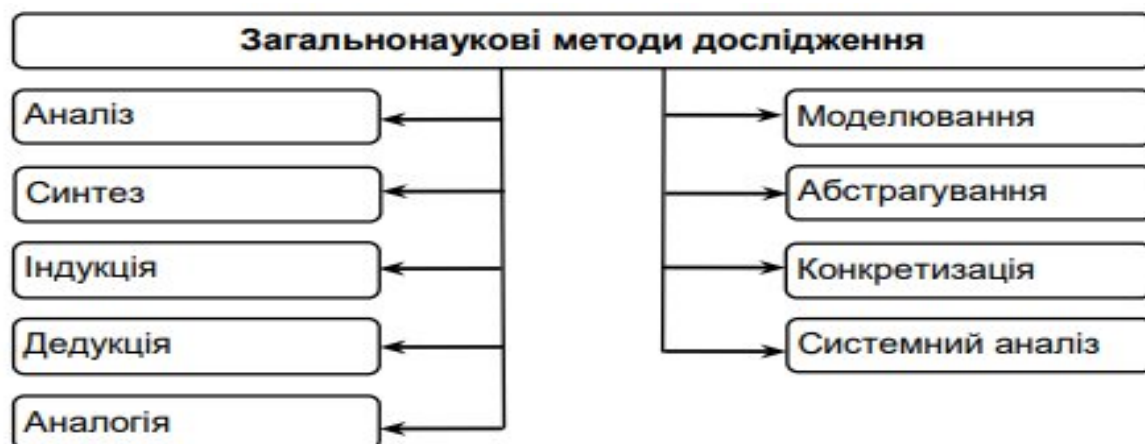

Рис. 12. Загальнонаукові методи наукових досліджень

Аналіз і синтез

Аналіз – початковий етап педагогічного дослідження.

Аналіз – це уявний або фактичний поділ досліджуваного цілого на частини. За допомогою аналізу виділяють і досліджують окремі ознаки предмета чи явища.

Одне і те саме досліджуване явище можна аналізувати з багатьох аспектів.

Суть поняття «аналіз» розкривається з різних сторін:

- як основний логічний прийом, що використовується в логіці і теорії пізнання,
- основна логічна операція одержання знань шляхом логічної обробки даних;
- як метод дослідження взагалі, що складає основу наукового діалектичного методу пізнання;
- як спосіб вироблення знань про предмет в процесі його дослідження, як спеціальний прийом дослідження явищ.

Синтез – це об'єднання раніше виокремлених частин і ознак досліджуваного явища у смислове ціле.

Синтез – це не довільне поєднання двох виокремлених частин цілого, а діалектичне ціле з виокремленням суті. Результатом синтезу є нове утворення, властивості якого є результатом не тільки внутрішнього поєднання властивостей компонентів, а й результатом їх внутрішнього взаємозв'язку і взаємозалежності.

Аналіз і синтез застосовують на початку дослідження: під час визначення його цілей і завдань, основної ідеї, гіпотези, передбачуваних результатів; під час збирання, обробки фактів, накопичених у процесі дослідження.

Методи аналізу і синтезу застосовуються в теоретичних дослідженнях під час визначення проблеми пошуку, наукової концепції, розробки гіпотези тощо. Вони відіграють суттєву роль і в процесі експерименту, висновки про результати якого формуються на основі аналізу і доводяться теоретичним шляхом за допомогою синтезу, що є не просто складанням частин предмету, а досить непростою логіко-конструктивною операцією наукового пізнання.

Індукція та дедукція

Індукція та дедукція – комплекс взаємопов'язаних методів дослідження, що характеризують протилежні спрямованості процесів пізнання від конкретного до загального (індукція) та від загального до конкретного (дедукція). У процесі дослідження методи доповнюють один іншого.

Індукція – метод наукового пізнання, спрямований на з'ясування причинно-наслідкових зв'язків між педагогічними явищами, узагальнення емпіричних даних на основі логічних припущень від конкретного до загального, від відомого до невідомого.

Індукція є обов'язковою складовою педагогічного експерименту; вона є способом створення педагогічних концепцій.

Дедукція – метод наукового пізнання, основою якого є наукові положення і постулати, що не вимагають дослідно-

експериментального підтвердження, а сприймаються як аксіоми. Дедукція дає достовірні знання, оскільки йде від загального до конкретного. Науковці, розглядаючи дедукцію як один із методів (прийомів) наукового пізнання, визначають її як перехід в процесі пізнання від загального до одиничного (часткового), виведення одиничного із загального; процес переходу від деяких даних пропозицій до їх наслідків. Дедукція може забезпечити перевірку гіпотези.

Науковці О. Рудницька, А. Болгарський, Т. Свистельнікова зазначають, що індукція не може існувати «в чистому вигляді», бо індуктивне узагальнення фактів відбувається за допомогою прийнятих у науці понять, що відіграють роль дедуктивних положень. Водночас, таке узагальнення веде до їх подальшого наповнення конкретним змістом. Отже, в індукцію проникають елементи дедукції, а дедукція спирається на результати індукції.

Аналогія, абстрагування

Аналогія – метод наукового пізнання, за якого встановлюється подібність у деяких рисах, якостях і відношеннях між нетотожними об'єктами. Висновки, зроблені на основі аналогії, є правдоподібними, зокрема, на основі подібності двох об'єктів за якимось одним параметром робиться висновок про їх подібність за іншими параметрами.

Аналогія відіграє значну роль у формулюванні гіпотез, сприяє влучному формулюванню проблеми і визначенню напрямку дослідження.

Абстрагування – це процес мисленнєвого виділення з усіх ознак, властивостей і зв'язків реального об'єкта з метою більш глибокого його вивчення. Процес абстрагування включає два етапи: підготовку абстракцій (відокремлення наявного від відсутнього); здійснення процесу абстракції (заміна досліджуваного об'єкта його моделлю з меншою кількістю ознак).

Абстракція виокремлює з явища одну певну сторону, так би мовити, в «чистому вигляді», тобто в такому вигляді, в якому вона в реальності не зустрічається.

Моделювання – це досить поширений загальнонауковий теоретичний метод дослідження, під час якого вивчається не сам об'єкт пізнання, а його відображення у вигляді моделі, але результат дослідження переноситься з моделі на об'єкт.

Модель – об'єкт, який відповідає іншому об'єкту (оригіналу), замінює його в процесі пізнання і дає про нього або його частини інформацію. Модель визначають як систему елементів, що відтворює певні частини, зв'язки, функції досліджуваного предмета.

Моделі поділяють на два види: матеріальні та ідеальні.

Матеріальні моделі втілюються у певному матеріалі – дереві, металі, склі тощо.

Ідеальні моделі фіксуються в таких наочних елементах, як креслення, рисунок, схема, комп'ютерна програма тощо.

Необхідно пам'ятати, що будь-яка модель завжди бідніша за прототип, тому, що вона відображає лише його окремі сторони і зв'язки, оскільки теоретичне моделювання завжди містить абстрагування.

Узагальнення, порівняння

Узагальнення як метод наукового пізнання є логічним процесом переходу від менш загальних до більш загальних знань, визначення загальних властивостей і ознак предметів. Результатом процесу є узагальнене поняття, судження, закон, теорія. Одержати узагальнені знання означає більш глибоко відтворити дійсність, проникнути в її сутність. Розрізняють два види наукових узагальнень: виокремлення будь-яких ознак (абстрактно-загальне), суттєве (конкретно-загальне тобто закон). Варто звернути увагу і на інші види узагальнень: від окремих фактів, подій до їх вираження в думках (індуктивне узагальнення); від однієї думки до іншої, більш загальної (логічне узагальнення). Варто зауважити, що узагальнення не може бути безмежним, воно обмежене

філософськими категоріями, які не мають родового поняття, і тому їх узагальнити неможливо. Під час проведення педагогічного дослідження необхідно вміти виокремлювати в явищах загальне, тобто узагальнювати досліджуване.

У процесі порівняння необхідно зіставляти однорідні об'єкти і поняття, порівнювати предмети за суттєвими ознаками. Під час порівняння дослідник має, насамперед, визначити основу порівняння – критерій. Наприклад, під час порівняння результатів навчальної роботи однієї групи як критерій можна використати кількість правильних відповідей у контрольних роботах, результати тестів. Чим точніше оцінені ознаки, тим ґрунтовніше порівняння явищ. У педагогічних дослідженнях застосовують переважно три види порівнянь:

- порівняння педагогічних явищ за однією ознакою (порівняння результатів навчальної роботи в контрольній групі та експериментальній групі після експериментального навчання);

- порівняння однорідних педагогічних явищ за декількома ознаками (порівняння знань і умінь учнів в контрольній групі та експериментальній групі за швидкістю засвоєння знань, міцністю засвоєння знань, вмінням творчо використовувати знання);

- порівняння різних етапів в розвитку одного педагогічного явища (порівняння якості навичок учнів на різних етапах виконання вправ, порівняння професійних знань і умінь студентів в різні роки навчання).

Системний аналіз – вивчення об'єкта дослідження як сукупності елементів, що утворюють систему. В наукових дослідженнях він передбачає оцінку поведінки об'єкта як системи з усіма факторами, які впливають на його функціонування.

6.2. Емпіричні методи наукового дослідження

Збирання фактів (від лат. *factum* «зроблене»; «те, що відбулося»), їх первинний опис, узагальнення і систематизація – характерні ознаки емпіричного пізнання. Будь-яке наукове дослідження розпочинається зі збирання, систематизації та узагальнення фактів. Розрізняють факти дійсності і наукові факти.

Факти дійсності – це події, явища та процеси, які відбувалися або відбуваються в реальній дійсності; вони є різними сторонами, властивостями, відношеннями досліджуваних об'єктів.

Наукові факти – це відображені у свідомості дослідника факти дійсності, що перевірені, усвідомлені та зафіксовані мовою науки як емпіричні судження. Отже, наукові факти повинні бути елементами логічної структури конкретної системи наукового знання.

Емпіричний рівень дослідження складається з двох стадій (етапів).

На першій стадії відбувається процес отримання фактів. Першоджерелом будь якого факту є реальна дійсність: події, діяльність людей, соціальних груп, партій, держави в різних сферах суспільного життя, природні явища та процеси. У процесі дослідження часто використовуються вторинні і навіть третинні джерела фактів: свідчення очевидців, документи, мемуари, наукові праці інших дослідників, статистичні дані тощо. Використовуючи різні шляхи та прийоми, дослідник вичленовує і накопичує факти – емпіричну основу наукового дослідження.

Друга стадія передбачає первинну обробку, систематизацію та оцінку фактів у їх взаємозв'язку, тобто осмислення і жорсткий опис здобутих фактів у термінах наукової мови, їхню класифікацію та виявлення залежностей між ними. Отже, на цій стадії дослідник здійснює: критичну оцінку і перевірку кожного факту; опис кожного факту в

термінах тієї науки, в якій проводиться дослідження; відбір типових фактів, що відображають основні тенденції розвитку. Далі дослідник класифікує факти за суттєвими ознаками, зводить їх у систему, на основі чого прагне виявити очевидні зв'язки між ними, а також закономірності, якими характеризуються досліджувані явища.

На емпіричному рівні дослідження розв'язуються такі пізнавальні завдання:

- збирання необхідного фактичного матеріалу про досліджуваний об'єкт, який є фундаментом дослідження і без яких неможливо побудувати ефективну наукову теорію;

- одержання даних про різноманітні властивості та зв'язки емпіричного об'єкта, тенденції його руху та розвитку, що сприяє формалізації знання та широкому використанню кількісних методів під час побудови наукових теорій;

- розробка схем, діаграм тощо, в яких фіксується і відображається стан досліджуваного об'єкта, його структура, розвиток, динаміка поведінки;

- класифікація наукових фактів і даних, котрі в узагальненому вигляді називаються емпіричною інформацією. Емпіричні завдання спрямовані на виявлення, точний опис і детальне вивчення різних фактів, явищ і процесів.

Емпіричні дослідження дають можливість отримувати різнобічну інформацію про стан явищ, процесів і сприяють поглибленню їх кількісного та якісного аналізів. На емпіричному рівні науковець отримує нові знання на основі досліду за допомогою опису, спостереження та експерименту.

Одним із найпоширеніших видів опитування є анкетування, яке передбачає самостійне заповнення анкети респондентом. Використовуючи роздаткову, поштову чи надруковану у пресі анкету, дослідник з мінімальною технічною допомогою за короткий час може зібрати первинну інформацію від сотень респондентів. Забезпечуючи повну

анонімність, метод анкетування дає змогу ефективніше досліджувати морально-етичні проблеми.

Методи педагогічних досліджень відповідно до їх призначення поділяють на методи збирання даних і експериментальні.

Методи збирання даних: спостереження, вивчення документів і продуктів діяльності, опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування), тестування.

Експериментальні: педагогічний експеримент.

Спостереження – цілеспрямоване, планомірне сприймання і фіксування педагогічних явищ.

Спостереження – це спосіб пізнання об'єктивного світу на основі безпосереднього сприйняття предметів і явищ за допомогою чуттєвості. Воно дозволяє отримати первинний матеріал для вивчення. Спостереження ведеться за планом і підпорядковується певній тактиці.

Вивчення документів – метод аналізу інформації, зафіксованої в рукописному або друкованому тексті (на плівці) тощо. В умовах школи джерелом інформації можуть бути класні журнали, календарні і поурочні плани вчителів, навчальні програми, навчальна література, розклади занять тощо. Вивчення продуктів діяльності: письмових, творчих, контрольних робіт, малюнків, зошитів, щоденників тощо.

Серед методів збирання первинної інформації найпопулярнішим є метод опитування, який у багатьох людей асоціюється із соціологією.

Опитування – метод збирання соціальної інформації про досліджуваний об'єкт під час безпосереднього (інтерв'ю) чи опосередкованого (анкетування) соціально-психологічного спілкування соціолога і респондента шляхом реєстрації відповідей респондентів на сформульовані запитання.

За допомогою опитування можна одержати інформацію, яка не завжди відображена в документальних джерелах чи доступна прямому спостереженню. До опитування вдаються, коли необхідним, а часто і єдиним, джерелом інформації є

людина – безпосередній учасник, представник, носій досліджуваних явища чи процесу. Вербальна (словесна) інформація, одержана завдяки цьому методу, значно багатша, ніж невербальна. Вона легше піддається кількісному опрацюванню та аналізу, що дає змогу широко використовувати для цього обчислювальну техніку. Інформація, одержана від респондентів за допомогою опитування, відображає реальність тільки в тому аспекті, в якому вона існує в свідомості опитуваних. Тому завжди варто враховувати можливе спотворення інформації під час застосування опитування, що пов'язано з особливостями процесу відображення різних аспектів соціальної практики у свідомості людей.

Ступінь незалежності інформації від впливу випадкових чинників, тобто її стійкість, називається *надійністю* інформації. Вона залежить від здатності суб'єкта давати одні й ті самі відповіді на однакові запитання, визначається незмінністю цих запитань і варіантів відповідей на них для всієї обраної сукупності респондентів або кожної з її груп.

Для підвищення надійності інформації варто дбати про незмінність якомога більшої кількості умов збирання інформації: місцевих обставин опитування, порядку формулювання запитань і відповідей на них, впливів дослідників на респондентів у процесі спілкування.

Для одержання *достовірної* інформації необхідно, щоб опитуваний:

- сприйняв потрібну інформацію;
- правильно зрозумів її;
- зміг згадати, за необхідності, події минулого;
- обрав достеменно відповідь на поставлене запитання;
- зміг адекватно висловитися.

Важливо також, щоб опитуваний не тільки міг, а й хотів щиро відповісти на запитання. Якість первинної соціологічної інформації значною мірою залежить від вимірювального

інструменту – соціологічного питальника (бланк інтерв'ю, анкета). Критеріями їх оцінки є стійкість і обґрунтованість.

Опитування класифікують за різними критеріями.

За характером взаємозв'язків соціолога і респондента їх поділяють на заочні (анкетні) та очні (інтерв'ю), кожен з яких має свої різновиди:

- за ступенем формалізації – стандартизовані і нестандартизовані (вільні);

- за частотою проведення – одноразові й багаторазові;

- за охопленням об'єкта – суцільні й вибіркові.

Специфічними видами є опитування експертів, соціометрія.

Методи опитування:

Бесіда – вільний діалог між дослідником і досліджуваним на певну тему.

Бесіда є водночас методом навчання. Сутність цього методу полягає в тому, що вчитель шляхом ретельно продуманих запитань підводить учнів до розуміння нового матеріалу або перевіряє засвоєння ними вже вивченого. Бесіда – це, можна вважати, найдавніший метод навчання. Її майстерно використовував ще Сократ (за 4 століття до нашої ери). Цей метод є різностороннім і ефективним. Бесіда заставляє учня подумки рухатись за думкою вчителя, в результаті учень крок за кроком просувається у засвоєнні нових знань. Був час, коли бесіду називали провідним методом навчання. Але потім це спростували, коли помітили, що використовуючи тільки бесіду, не можна розв'язати усіх необхідних дидактичних завдань. Якщо у школяра немає певного запасу знань, то бесіда може виявитись малоефективною. І майбутнім педагогам варто пам'ятати, що бесіда – складний метод, який вимагає часу, неабиякого напруження сил і високого рівня педагогічної майстерності.

Якщо бесіда має регламентований характер і відбувається на основі завчасно складеного переліку запитань, то йдеться про *інтерв'ю*.

Анкетування – письмове опитування за допомогою попередньо складеного переліку запитань. Воно має низку переваг перед усним опитуванням: дає змогу одночасно опитати значну кількість осіб, його результати легко піддаються статистичній обробці.

Тестування – стандартизований метод, яким користуються для визначення якостей і здібностей особистості.

Педагогічний експеримент – полягає у планомірній зміні умов педагогічного процесу і реєстрації відповідних наслідків. Буває двох видів: природний і лабораторний.

Природний експеримент – здійснюється без порушень звичних умов освітнього процесу.

Лабораторний – проводиться в штучній обстановці і дозволяє точно фіксувати зміни. У педагогічних дослідженнях застосовується рідко.

Статистичні методи. Вони необхідні для опрацювання одержаних даних і встановлення кількісних залежностей між досліджуваними явищами.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Класифікації методів наукового дослідження.
2. Розкрийте сутність методів «аналіз» і «синтез».
3. Розкрийте сутність методів «індукція» і «дедукція».
4. Розкрийте сутність методів «аналогія» і «моделювання».
5. Розкрийте сутність методів «аналогія», «абстрагування».
6. Розкрийте сутність методу «системний аналіз» та особливості його застосування у педагогічних дослідженнях.
7. Матеріальні та ідеальні моделі.
8. Емпіричні методи наукового дослідження.
9. Опитування за ступенем формалізації – стандартизовані і нестандартні (вільні).

10. Опитування за частотою проведення – одноразові й багаторазові.
11. Опитування за охопленням об'єкта – суцільні й вибіркові.
12. Методи опитування.

Тема 7. МЕТОДИ МАТЕМАТИЧНОЇ ОБРОБКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПЕДАГОГІЦІ

7.1. Загальна характеристика методів математичної обробки результатів

Методи математичної обробки результатів дослідження застосовують у педагогіці для оброблення одержаних методами спостереження й експерименту даних, а також для встановлення кількісних залежностей між досліджуваними феноменами. Сутність математичних методів полягає в описі педагогічних явищ за допомогою кількісних характеристик, використанні кібернетичних моделей для визначення оптимальних умов управління процесом навчання і виховання. Застосування їх для відображення педагогічних явищ можливе за умови масовості, типовості, вимірюваності явищ.

У будь-якому дослідженні об'єктивність результатів залежить від точності вимірювання явищ, їх аналізу і обробки. Статистичні методи дають змогу систематизувати, науково опрацювати і подати матеріали дослідження, перевірити їх наукову достовірність.

Математична статистика є великою і складною системою знань. Не можна розраховувати на те, що кожен педагог чи психолог повністю опанує цими знаннями. Але основним

комплексом простих статистичних методів оволодіти не складно.

Доречне застосування цих методів дає змогу досліднику, здійснивши початкову обробку, одержати загальну картину того, що дають кількісні результати його досліджень, оперативно проконтролювати перебіг досліджень.

Однак, варто зауважити, що надмірне захоплення статистикою може навіть зашкодити, якщо аналіз і встановлення причинно-наслідкових зв'язків замінюється набором цифр, складних формул і посилань на різні математичні таблиці. Математична статистика – не самоціль, а засіб наукового дослідження. Вона не пояснює явищ і не встановлює їх причин, а кількісно описує масові (не одиничні) явища і встановлює емпіричні закономірності.

У процесі педагогічного дослідження нерідко виникає потреба у порівнянні, зіставленні педагогічних фактів, явищ і процесів за певними параметрами. Для цього рівні якісних характеристик цих параметрів позначають певними числовими показниками. Вони допомагають оцінити результати експерименту, підвищують надійність висновків, дають підстави для теоретичних узагальнень. Частіше використовують такі методи: реєстрування, ранжування, моделювання, вимірювання.

Метод реєстрування

Цей метод передбачає виявлення певної якості в явищах даного класу і обрахування за наявністю або відсутністю її (наприклад, кількості скоєних учнями негативних вчинків).

Метод ранжування

Цей метод передбачає розміщення зафіксованих показників у певній послідовності (зменшення чи збільшення), визначення місця в цьому ряду об'єктів (наприклад, складання списку учнів залежно від рівня успішності тощо).

Метод моделювання

Його сутністю є створення й дослідження наукових моделей – смислово представленої і матеріально реалізованої системи, яка адекватно відображає предмет дослідження (наприклад, моделює оптимізацію структури навчального процесу, управління освітнім процесом тощо).

Метод вимірювання

Цей метод передбачає присвоєння об'єктам кількісних вимірників відповідно до певних правил (коефіцієнт інтелектуальності «IQ»). Використовують такі вимірювальні шкали:

1. Виміри в шкалі найменувань (номінальні виміри). Для цього об'єкти групують у класи, кожному з яких присвоюють певну цифру. Психологи часто кодують стать, позначаючи особу жіночої статі нулем, а чоловічої – одиницею. При цьому використовують ту особливість чисел, що 0 відрізняється від 1, і якщо предмет А має 0, а предмет Б – 1, то А і Б відрізняються від вимірюваної якості. Але це не означає, що Б містить більше якості, ніж А.

2. Порядок у шкалі виміру. Зважаючи на те, що у вимірюваних предметах різна кількість якості, використовують якість «упорядкованих» чисел, за якою число, приписане А, більше від числа, приписаного Б. Це означає, що в А міститься більше даної якості, ніж у Б.

3. Інтервальні виміри. Наприклад, однакові різниці чисел відповідають однаковим різницям значення вимірюваної ознаки або якості предмета (час між 1940 і 1945 рр. дорівнює часові між 1980 і 1985 рр.).

4. Вимір відношень. Відрізняється від інтервального тільки тим, що нульова точка не довільна, а вказує на відсутність вимірюваної якості. Прикладом цього виду шкали є ріст і вага. Нульового зросту не існує, а чоловік зростом 183 см удвічі вищий за хлопчика, що має зріст 91,5 см.

Педагогічні явища і процеси динамічні, постійно змінюються. Змінними є характеристики людей або речей, наприклад вага, вік, швидкість читання, кількість дітей. Деякі

з цих змінних неперервні, тобто виміри їх можуть мати будь-яке значення (вага, вік, час реагування). Інші змінні дискретні (перервні) – виміри можуть давати тільки окремі значення (наприклад, кількість дітей).

Зміни різних якостей особистості умовно можна оцінити за п'ятибальною шкалою:

«5» – якість виявляється дуже сильно і постійно;

«4» – якість виявляється сильно і часто;

«3» – важко визначити (вияви і невияви однакові);

«2» – якість виявляється слабо і не дуже часто;

«1» – якість виявляється дуже слабо або не виявляється взагалі.

Використання будь-якого з методів педагогічного дослідження має на меті отримання достовірних даних про педагогічну реальність. Важливо, щоб дані, отримані внаслідок використання одного методу, підтверджувалися даними, здобутими за допомогою інших.

Упровадження комп'ютерних технологій у навчальний процес дозволило швидко та ефективно здійснювати обробку великих об'ємів даних, що одержуються в результаті впровадження в науковий процес певних факторів та впливів. Досліднику особливо важливо вміти планувати, правильно аналізувати та обробляти дані, які він одержує в результаті проведеного педагогічного експерименту. Застосування статистичних методів обробки даних є невід'ємним етапом педагогічного експерименту.

Специфіка статистичної обробки результатів педагогічного експерименту полягає в тому, що база даних, яку аналізують, характеризується великою кількістю показників різних типів, їх високою варіативністю під впливом неконтрольованих випадкових явищ, складністю кореляційних зв'язків між змінними вибірками. У зв'язку з цим оволодіння методами і критеріями математичної статистики є однією з необхідних умов формування дослідницької компетенції фахівця. Проте, вміння правильно

застосовувати зазначені методи та швидко аналізувати одержані дані становить проблему для педагогів.

Дані, що одержує експериментатор за результатами педагогічного експерименту, можуть бути виміряні в шкалі відносин або в порядковій шкалі. Відповідно до шкали даних можна визначити, яку групу статистичних методів або критеріїв потрібно застосовувати для обробки експериментальних даних. Якщо дані виміряні в шкалі відносин, то згідно з дослідженнями в області математичної статистики варто використовувати критерії: Крамера-Уелча, t -Ст'юдента, Вілкоксона-Манна-Уїтні, χ^2 -Пірсона, Колмогорова-Смирнова, T -Віллкоксона, Фішера. Вибір цих критеріїв зумовлюється, насамперед, правилами їх обчислення: у формулі використовується розрахунок середніх арифметичних значень чи показників варіації вимірюваних величин. Як відомо, розрахувати середнє значення можна лише для кількісних даних, що мають певні одиниці виміру.

Якщо дані педагогічного дослідження виміряні в порядковій шкалі, то доцільно використовувати такі статистичні критерії: χ^2 -Пірсона, Розембаума, Колмогорова-Смирнова тощо. Ці критерії використовуються, якщо вимірювана величина розбита на 3 та більше ранги, наприклад, визначення рівня мотивації учнів/студентів. Однак, під час аналізу великої кількості даних виникає проблема їх обробки, особливо якщо вона здійснюється вручну, тому впровадження та застосування комп'ютерних статистичних методів та критеріїв змінило характер науково-педагогічних досліджень, тобто дало змогу автоматизувати облік та організацію вихідних даних, здійснити більш глибокий аналіз.

Нині є значна кількість вітчизнах та зарубіжних комп'ютерних статистичних пакетів для обробки експериментальних даних. Найбільшого поширення і популярності набули наступні комп'ютерні статистичні

пакети: Statgraphics, Statistica, S-plus, SPSS, Systat. Вищезазначені пакети є прості та зручні у використанні, невимогливі до потужності та характеристик комп'ютера. Завдяки зазначеним властивостям вони є досить популярними, часто використовуються у навчальній та науково-дослідницькій діяльності для обробки статистичних та експериментальних даних, особливо даних педагогічного експерименту.

Розглянуті комп'ютерні статистичні пакети дають змогу проводити якісну обробку експериментальних даних за результатами педагогічного експерименту: визначення кореляційної залежності, побудова регресії, основні види аналізу, побудова графіків, обчислення параметричних тестів (критерії Стюдента, Фішера тощо), непараметричних тестів (хі-квадрат, Вілкоксона, Колмогорова-Смірнова, критерій Спірмана тощо), визначення категоріального аналізу, дисперсійного аналізу (одно-, дво-, багатофакторного), регресійного аналізу. Основним критерієм вибору того чи іншого засобу є вимога до глибини проведених досліджень, що залежить від рівня професіоналізму та науково-теоретичної підготовки дослідника. Наприклад, для визначення різниці між двома факторами пливу за величиною ознакою рекомендовано використовувати критерій Спірмена; для визначення істотної відмінності між оцінками, які виставляли учням за контрольні роботи студент-практикант і викладач-методист, рекомендовано використовувати критерій перевірки за допомогою знаків; для наочного порівняння даних, одержаних до впровадження експериментальної технології та після її впровадження найбільш підійде графічний метод; для ствердження про наявність зв'язку між одержаними результатами педагогічного дослідження доцільно використовувати критерій Стюдента тощо.

7.2. Поняття про індекс Гірша та Impact Factor

Індекса Гірша – h -індекс або індекс Гірша запропонований фізиком Хорхе Гіршем J.E. Hirsch у 2005 р., для визначення впливу науковця, оскільки, імпакт-фактор – це впливовість журналу. Якщо у науковця є N статей, то h -індекс науковця дорівнює, h , якщо h його статей отримали не менше h цитувань, а інші статті не більше h цитувань.

Визначити h -index не складно, проте, ще простіше графічно (наочно) представити цей показник. Якщо знаємо всі свої статті, цитування кожної з них, – то за кількістю цитувань можна визначити індекс Гірша. Тобто, якщо, наприклад, індекс Гірша у науковця «7», – це означає що він має 7 статей, кожна з яких процитована 7 або більше разів. Якщо, наприклад, вчений має 100 статей, на 17 з яких є одне посилання – його h -індекс=1. Таким самим буде h -індекс дослідника, який має одну статтю, на яку послалися 100 разів.

Індекс Гірша може обчислюватись з використанням як загальнодоступних наукометричних баз даних в Інтернеті (наприклад, Google Scholar, Science Index), так і баз даних з передплатою (наприклад Scopus, Web of Science). Google Scholar одночасно з h -індексом використовується і 10-індекс, що вказує на кількість публікацій науковця, які мають не менше 10 цитувань.

Наукові видання та показники якості (впливовості) наукового видання: **Impact Factor**. Реєстр наукових фахових видань України <http://resources.ukrintei.ua/refer/search>. «Наукова періодика України» <http://journals.uran.ua/>

Impact Factor – це показник наукової якості/впливовості видання. Розраховується лише для видань Web of Science Core Collection двох індексів Science Citation Index Expanded і Social Science Citation Index, тобто природничі, технічні, та суспільні науки. Юджин Гарфілд запропонував показник Impact Factor в 50-х роках ХХ ст., щоб відібрати кращі

видання для своєї колекції. Формула не змінилося з тих часів, розраховується Impact Factor, для певних видань (два індекси), на певний рік. Імпакт-фактор – це формальний чисельний показник важливості наукового журналу, який щорічно розраховує Інститут наукової інформації (Institute for Scientific Information, ISI) і оприлюднюється у виданні Journal Citation Report.

Формула Impact Factor. Чисельник: наприклад, у певному науковому журналі всі цитування в 2020 році тих статей, що були опубліковані в двох попередніх роках у 2018-му році і 2019-му році дорівнює 400, і поділимо на знаменник (100) кількість статей, що були в 2018-му році і 2019-му році в журналі, для якого розраховуємо цей показники. $Impact\ Factor = 400/100 = 4$.

Джерело: Староста В.І. Методологія наукових досліджень: навчально-методичний посібник для самостійної роботи здобувачів освіти. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 64 с.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ:

1. У чому полягає суть вимірювання в педагогічних дослідженнях?
2. Якими умовами забезпечується вірогідність дослідження?
3. Назвіть основні поняття математичної статистики.
4. Що називається вибіркою?
5. У чому полягає репрезентативність вибірки?
6. Назвіть способи організації вибірки.
7. Назвіть середні (аналітичні) та структурні величини.
8. Що означає статистично перевірити гіпотезу дослідження?
9. Що таке вимірювальні шкали? Назвіть їх види.
10. У яких випадках та з якою метою використовують статистичні методи ранжування та групування?

11. Що таке варіювання? Варіаційний ряд?
12. Які методи математичної статистики найбільш широко застосовуються у педагогічних дослідженнях для обробки експериментальних даних? Визначте мету застосування кожного з методів.
13. Сутність факторного аналізу.
14. Характеристика дисперсійного аналізу.
15. Що таке регресійний аналіз?
16. Назвіть види шкал вимірювань.
17. Від чого залежить вибір конкретного методу перевірки гіпотези?
18. Використання коефіцієнта Стюдента під час обробки результатів дослідження.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ НАД ДИСЕРТАЦІЄЮ Й ПІДГОТОВКА ДО ПУБЛІЧНОЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ

Тема 8. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ ЗДОБУВАЧА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ефективність роботи та працездатність здобувача багато в чому залежить від фізичного здоров'я та наполегливості. Розумова діяльність є найскладнішою, оскільки вона вимагає активізації уваги, процесів мислення. Для відпочинку від наукової діяльності необхідно значно більше часу, ніж від фізичної роботи. Особливістю розумової праці є те, що втома накопичується поступово, а перевтомлення настає раптово.

Результативність наукових досліджень залежить як від внутрішніх факторів (інтелектуальних здібностей, професіоналізму, сили волі, наполегливості, стану здоров'я),

так і від зовнішніх (стану зовнішнього середовища, організації робочого місця, режиму праці та відпочинку, розумового навантаження).

В узагальненому вигляді найкращою є працездатність протягом доби характеризується такою динамікою:

- з 6 год ранку (вихідний рівень) і до 12 год працездатність підвищується;
- з 12 до 15 год працездатність поступово знижується;
- з 16 до 18 год трудова активність знову підвищується до рівня, який значно вищий за вихідний;
- з 18 до 20 год рівень активності знижується до вихідного;
- з 20 до 22 год рівень працездатність підвищується;
- з 22-ї до 3-ї години рівень активності різко знижується;
- з 3 год працездатність поступово зростає, досягаючи в шостій годині ранку вихідного рівня.

Кожен здобувач характеризується своєю індивідуальністю. Тому слід індивідуально вибирати час і тривалість роботи, які забезпечують найбільшу наукову продуктивність.

Поняття робочих умов включає:

- приміщення (найбільш сприятливий для зору колір стін – зелений з різними відтінками);
- робочу зону (монітор повинен знаходитись на рівні очей, відстань між ним і обличчям – 40 см; стіл має бути оптимальних габаритів, крісла – зручними);
- розташування предметів (на столі не повинно бути нічого зайвого, на лівому боці стола розміщують ще не опрацьовані документи, праворуч – опрацьовані);
- оптимальну температуру (18-20°C) та вологість повітря;
- освітлення (при природному освітленні продуктивність праці на 10 % вища, ніж при штучному);
- звукове поле (відсутність шуму).

Для забезпечення високої якості проведення наукових досліджень і контролю за підготовкою аспіранта критично важливою є постать наукового керівника, роль якого

вважаємо третім важливим чинником успішної наукової діяльності здобувача наукового ступеня доктора філософії. Природно, що у багатьох країнах до цієї категорії науковців висуваються серйозні вимоги: науковим керівником (англ. Supervisor) може бути особа, яка має високий рівень фахової компетентності, веде активну наукову діяльність, вільно володіє принаймні однією європейською мовою, демонструє постійне особистісне зростання (здатність до саморозвитку та самовдосконалення)

В Україні обов'язки наукового керівника визначені Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), згідно з яким він здійснює наукове керівництво роботою над дисертацією, надає консультації щодо змісту і методології наукових досліджень аспіранта, контролює виконання його індивідуального плану і відповідає перед вченою радою закладу вищої освіти за належне та своєчасне виконання обов'язків наукового керівника.

Тема 9. ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ РУКОПISУ ДИСЕРТАЦІЇ (PhD)

9.1. Загальні вимоги до оформлення дисертації

Вимоги подано згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації»
<https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17>

I. Загальні положення

Ці Вимоги визначають структуру та правила оформлення дисертації.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук, доктора філософії (кандидата наук) готується державною мовою у вигляді спеціально підготовленої наукової праці на правах рукопису в твердій або м'якій палітурці та в електронній формі. За бажанням здобувача дисертація може бути перекладена англійською мовою або іншою мовою, пов'язаною з предметом дослідження, з поданням перекладу до спеціалізованої вченої ради.

II. Структура дисертації

Дисертація повинна мати такі основні структурні елементи:

- титульний аркуш;
- анотація;
- зміст;
- перелік умовних позначень (за необхідності);
- основна частина;
- список використаних джерел;
- додатки.

Кожен з цих елементів, а також розділи основної частини та додатки мають починатися з нової сторінки.

III. Вимоги до структурних елементів

1. Титульний аркуш дисертації оформляється за формою.

2. Для ознайомлення зі змістом та результатами дисертації подається державною та англійською мовами анотація – узагальнений короткий виклад її основного змісту. В анотації дисертації мають бути стисло представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення.

В анотації також вказуються:

- прізвище та ініціали здобувача;
- назва дисертації;

- вид дисертації та науковий ступінь, на який претендує здобувач;
- спеціальність (шифр і назва);
- найменування вищого навчального закладу або найменування наукової установи, у якому (якій) здійснювалася підготовка;
- найменування наукової установи або найменування вищого навчального закладу, у спеціалізованій вченій раді якої (якого) відбудеться захист;
- місто, рік.

Обсяг анотації становить 0,2 – 0,3 авторських аркуша.

Анотація може подаватися також третьою мовою, пов'язаною з предметом дослідження.

3. Наприкінці анотації наводяться ключові слова відповідною мовою. Сукупність ключових слів повинна відповідати основному змісту наукової праці, відобразити тематику дослідження і забезпечувати тематичний пошук роботи. Кількість ключових слів становить від п'яти до п'ятнадцяти. Ключові слова подають у називному відмінку, друкують в рядок через кому.

4. Після ключових слів наводиться список публікацій здобувача за темою дисертації. Вказуються наукові праці:

- в яких опубліковані основні наукові результати дисертації;
- які засвідчують апробацію матеріалів дисертації;
- які додатково відображають наукові результати дисертації.

5. Зміст повинен містити назви всіх структурних елементів, заголовки та підзаголовки (за їх наявності) із зазначенням нумерації та номери їх початкових сторінок.

6. Перелік умовних позначень, символів, одиниць вимірювання, скорочень подається за необхідності у вигляді окремого списку. Додатково їхнє пояснення наводиться у тексті під час першого згадування. Скорочення, символи,

позначення, які повторюються не більше двох разів, до переліку не вносяться.

7. Основна частина дисертації має містити:

- вступ;
- розділи дисертації;
- висновки.

Обсяг основного тексту дисертації вираховується авторськими аркушами.

8. У вступі подається загальна характеристика дисертації, а саме:

- обґрунтування вибору теми дослідження (висвітлюється зв'язок теми дисертації з сучасними дослідженнями у відповідній галузі знань шляхом критичного аналізу з визначенням сутності наукової проблеми або завдання);

- мета і завдання дослідження відповідно до предмета та об'єкта дослідження;

- методи дослідження (перераховуються використані наукові методи дослідження та змістовно відзначається, що саме досліджувалось кожним методом; обґрунтовується вибір методів, що забезпечують достовірність отриманих результатів та висновків);

- наукова новизна отриманих результатів (аргументовано, коротко та чітко представляються основні наукові положення, які виносяться на захист, із зазначенням відмінності одержаних результатів від відомих раніше);

- особистий внесок здобувача (якщо у дисертації використано ідеї або розробки, що належать співавторам, разом з якими здобувачем опубліковано наукові праці, обов'язково зазначається конкретний особистий внесок здобувача в такі праці або розробки; здобувач має також додати посилання на дисертації співавторів, у яких було використано результати спільних робіт);

- апробація матеріалів дисертації (зазначаються назви конференції, конгресу, симпозіуму, семінару, школи, місце та дата проведення);

- структура та обсяг дисертації (анонсується структура дисертації, зазначається її загальний обсяг).

За наявності у вступі можуть також вказуватися:

- зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами - вказується, в рамках яких програм, тематичних планів, наукових тематик і грантів, зокрема галузевих, державних та/або міжнародних, виконувалося дисертаційне дослідження, із зазначенням номерів державної реєстрації науково-дослідних робіт і найменуванням організації, де виконувалася робота;

- практичне значення отриманих результатів – надаються відомості про використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх практичного використання.

9. У розділах дисертації має бути вичерпно і повно викладено зміст власних досліджень здобувача наукового ступеня, зроблено посилання на всі наукові праці здобувача, наведені в анотації. Список цих праць має також міститися у списку використаних джерел.

У разі використання наукових результатів, ідей, публікацій та інших матеріалів інших авторів у тексті дисертації обов'язково мають бути посилання на публікації цих авторів. Фрагменти оприлюднених (опублікованих) текстів інших авторів (цитати) можуть включатися до дисертації виключно з посиланням на джерело (крім фрагментів, які не несуть самостійного змістовного навантаження).

Розділи дисертації можуть поділятися на підрозділи (нумерація складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, відокремлених крапкою), пункти (нумерація – з номера розділу, порядкового номера підрозділу і порядкового номера пункту, відокремлених

крапкою), підпункти (нумерація – з номера розділу, порядкового номера підрозділу, порядкового номера пункту і порядкового номера підпункту, відокремлених крапкою). Розділи, підрозділи, пункти і підпункти нумеруються арабськими цифрами.

При нумерації формул і рисунків за наявності посилань на них у тексті дисертації проставляються через крапку номер розділу та номер формули (рисунка). Формула, що нумерується, наводиться посередині нового рядка (нумерація – з правого боку в дужках). Номер та назва рисунка наводяться знизу/з правого боку рисунка.

10. У висновках викладаються найбільш важливі наукові та практичні результати дисертації, вказуються наукові проблеми, для розв'язання яких можуть бути застосовані результати дослідження, а також можливі напрями продовження досліджень за тематикою дисертації.

За наявності практичного значення отриманих результатів надаються відомості про використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх використання. У разі якщо результати досліджень впроваджено, відомості подаються із зазначенням найменувань організацій, в яких здійснено впровадження. У цьому випадку додатки можуть містити копії відповідних документів.

11. Список використаних джерел формується здобувачем наукового ступеня за його вибором (опціонально – в кінці кожного розділу основної частини дисертації) одним із таких способів:

- у порядку появи посилань у тексті;
- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків;
- у хронологічному порядку.

Бібліографічний опис списку використаних джерел у дисертації може оформлятися здобувачем наукового ступеня за його вибором з урахуванням Національного

стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання.

Бібліографічний опис використаного джерела може обмежуватися обов'язковою інформацією, необхідною для однозначної ідентифікації цього джерела.

Оформлення списку використаних джерел здійснюється згідно Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, які наводять у науковій праці:

<http://lib.pnu.edu.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>

https://kubg.edu.ua/images/stories/podii/2017/06_21_posylannia/dstu_8302.pdf

<http://aphd.ua/pryklady-oformlennia-bibliografichnoho-opysu-vidpovidno-do-dstu-83022015/>

<https://msu.edu.ua/library/wp-content/uploads/2019/02/pryklady-oformlennja-bibliografichnoho-opysu-zhidno-dstu-8302.pdf>

12. До додатків може включатися допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття дисертації:

- проміжні формули і розрахунки;
- таблиці допоміжних цифрових даних;
- протоколи та акти випробувань, впровадження, розрахунки економічного ефекту, листи підтримки результатів дисертаційної роботи;

- інструкції та методики, опис алгоритмів, які не є основними результатами дисертації, описи і тексти комп'ютерних програм вирішення задач за допомогою електронно-обчислювальних засобів, які розроблені у процесі виконання дисертації;

- ілюстрації допоміжного характеру;

- інші дані та матеріали.

13. Обов'язковим додатком до дисертації є список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації (зазначаються назви

конференції, конгресу, симпозіуму, семінару, школи, місце та дата проведення, форма участі).

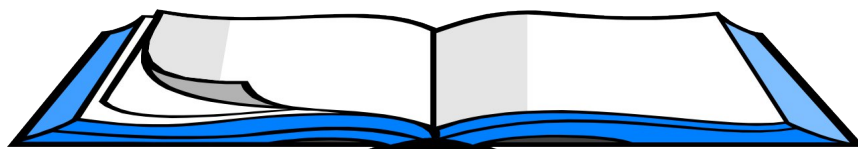
Додатки можуть бути надані у вигляді окремої частини (том, книга).

9.2. Рекомендований перелік стилів оформлення списку наукових публікацій

1. MLA (Modern Language Association) style.
2. APA^{-1,2} (American Psychological Association) style.
3. Chicago/Turabianstyle⁻¹.
4. Harvard style⁻¹.
5. ACS (American Chemical Society) style.
6. AIP (American Institute of Physics) style.
7. IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers) style.
8. Vancouver style⁻¹.
9. OSCOLA.
10. APS (American Physics Society) style⁻¹.
11. Springer MathPhys Style⁻¹.

⁻¹Springer Style <http://resource-cms.springer.com/springer-cms/rest/v1/content/51958/data/v1/Guidelines+for+Contributions+to+Major+Reference+Works>

⁻² Elsevier Style <https://www.elsevier.com/journals/learning-and-instruction/0959-4752/guide-for-authors#68000>

9.3. Правила оформлення дисертації

Обсяг	<p>Обсяг основного тексту дисертації визначається пунктами 10, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567. До загального обсягу дисертації не включаються таблиці та ілюстрації, які повністю займають площу сторінки.</p> <p>Один авторський аркуш дорівнює 40 тис. друкованих знаків, враховуючи цифри, розділові знаки, проміжки між словами, що становить близько 24 сторінок друкованого тексту при оформленні дисертації за допомогою комп'ютерної техніки з використанням текстового редактора Word: шрифт – Times New Roman, розмір шрифту – 14 pt</p>
Інтервал	Дисертацію друкують на одному або на двох (за бажанням) боках аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) через 1,5 міжрядкового інтервалу
Шрифт	Кегель – мітел (14 типографських пунктів). Допускається підготовка дисертаційної роботи в форматі LaTeX з відповідним стильовим оформленням
Поля	Текст дисертації необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – не менше 20 – 25 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє – не менше 20 мм, нижнє – не менше 20 мм

Джерело інформації: [http://sslslab.com.ua/Home/Post/49/vsya-normativka-z-pidgotovki_-zaxistu-disertacii-ta-publikacii-naukovix-statej-\(stanom-na-traven-2019-r\)?fbclid=IwAR0DCIx1ouv_GnmEosFImHeoB72TdwkYKSfNaORsfamjVxq2y1z1w94BQT0](http://sslslab.com.ua/Home/Post/49/vsya-normativka-z-pidgotovki_-zaxistu-disertacii-ta-publikacii-naukovix-statej-(stanom-na-traven-2019-r)?fbclid=IwAR0DCIx1ouv_GnmEosFImHeoB72TdwkYKSfNaORsfamjVxq2y1z1w94BQT0)

Отже, узагальнимо вишевикладене:

Дисертація повинна мати такі основні структурні елементи: титульний аркуш; анотація; зміст; перелік умовних позначень (подається за необхідності у вигляді окремого списку; додатково їхнє пояснення наводиться у тексті при першому згадуванні; скорочення, символи, позначення, які повторюються не більше двох разів, до переліку не вносяться); основна частина (вступ; розділи дисертації; висновки); список використаних джерел; додатки.

Кожен з цих елементів, а також розділи основної частини та додатки мають починатися з нової сторінки.

Зміст повинен містити назви всіх структурних елементів, заголовки та підзаголовки (за їх наявності) із зазначенням нумерації та номери їх початкових сторінок. Відповідно до Вимог до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук, доктора філософії (кандидата наук) готується державною мовою у вигляді спеціально підготовленої наукової праці на правах рукопису в твердій або м'якій палітурці та в електронній формі. За бажанням здобувача дисертація може бути перекладена англійською мовою або іншою мовою, пов'язаною з предметом дослідження, з поданням перекладу до спеціалізованої вченої ради.

Заголовки структурних частин дисертації «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до набору.

Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу.

Дисертацію друкують на одному або на двох (за бажанням) боках аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) через 1,5 міжрядкового інтервалу. Текстовий редактор Word: шрифт Times New Roman Шрифт Кегель – мітел (14

типографських пунктів). Шрифт друку повинен бути чітким, чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту дисертації повинна бути однаковою. Поля Ліве – не менше 20 – 25 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє – не менше 20 мм, нижнє – не менше 20 мм

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу. Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: «2.3.». Потім у тому ж рядку наводять заголовок підрозділу. Пункти нумерують у межах кожного підрозділу.

Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. В кінці номера повинна стояти крапка. Потім у тому ж рядку наводять заголовок пункту. Пункт може не мати заголовка.

Усі примірники дисертації повинні бути ідентичними. Про ідентичність примірників засвідчує спеціалізована вчена рада.

Анотація до дисертації.

Анотація наукового тексту – це скорочений виклад змісту первинного документа з основними фактичними відомостями і висновками. Її мета - початкове ознайомлення з документом. Порядок оформлення анотації, що подається до дисертації, регулюється Вимогами до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40.

Анотація дисертації подається державною та англійською мовами. В ній мають бути стисло представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення. Анотація може подаватися також третьою мовою, пов'язаною з предметом дослідження. В анотації також зазначаються:

- прізвище та ініціали здобувача;

- назва дисертації;
- вид дисертації та науковий ступінь, на який претендує здобувач;
- спеціальність (шифр і назва);
- найменування вищого навчального закладу або найменування наукової установи, у якому (якій) здійснювалася підготовка;
- найменування наукової установи або найменування вищого навчального закладу, у спеціалізованій вченій раді якої (якого) відбудеться захист;
- місто, рік.

Обсяг анотації (зміст) становить 0,2 – 0,3 авторських аркуша (5-7 сторінок). Наприкінці анотації наводяться ключові слова відповідною мовою. Після ключових слів наводиться список публікацій здобувача за темою дисертації.

Зміст анотації (Стисло представляються основні результати дослідження. В останньому абзаці коротко зазначається практичне значення роботи, виходячи з інформації, поданої у вступі в рубриці «Практичне значення отриманих результатів» без зазначення вихідної інформації щодо довідок про впровадження)

Ключові слова (Ключові слова наводяться відповідною мовою. Сукупність ключових слів повинна відповідати основному змісту наукової праці, відобразити тематику дослідження і забезпечувати тематичний пошук роботи. Кількість ключових слів становить від п'яти до п'ятнадцяти. Ключові слова подають у називному відмінку, друкують в рядок через кому)

Список публікацій здобувача (праці розташовуються у такому порядку з наскрізною нумерацією:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації)

Варто відзначити, що анотація до дисертації запроваджена з прийняттям Вимог до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40.

Раніше короткий виклад матеріалу дисертації був відображений в авторефераті. Призначення автореферату – ознайомлення наукових працівників з основними ідеями та висновками дисертації, внеском здобувача у розробку та вирішення наукової проблеми (завдання), з результатами досліджень та структурою дисертаційного дослідження. Автореферат ґрунтовно розкривав зміст дисертації. Формування автореферату – це було фактично згортанням наукової інформації, спрямованим на те, щоб виявити і вибрати зі змісту дисертації найбільш суттєву інформацію і подати її в новій стислій формі за принципом «мінімум знаків – максимум інформації». Структурно автореферат складався із: загальної характеристики роботи; основного змісту роботи; висновків; списку опублікованих праць за темою дисертації; анотацій.

Особливості оформлення таблиць, рисунків, формул.

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати в дисертації безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці.

Таблицю, малюнок або креслення, розміри якого більше формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування у тексті або в додатках. Номер та назва рисунка наводяться знизу/з правого боку рисунка. При нумерації рисунків проставляються через крапку номер розділу та номер рисунка. Наприклад, «Рис. 1.2 (другий рисунок першого розділу)».

За необхідності ілюстрації доповнюють пояснювальними даними (підрисунковий підпис). Не варто оформлювати

посилання на ілюстрації як самостійні фрази, в яких лише повторюється те, що міститься у підписі. У тому місці, де викладається тема, пов'язана з ілюстрацією, і де треба вказати на неї, розміщують посилання у вигляді виразу в круглих дужках «(рис. 3.1)» або зворот типу: «...як це видно з рис. 3.1» або «...як це показано на рис. 3.1».

При оформленні таблиць в правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу). При перенесенні частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовж табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовж. табл.1.2». Заголовок кожної графи в головці таблиці має бути по можливості коротким.

Слід уникати повторів тематичного заголовка в заголовках граф, одиниці виміру зазначати у тематичному заголовку, виносити до узагальнюючих заголовків слова, що повторюються. Боковик таблиці, як і головка, потребує лаконічності. Повторювані слова тут також виносять у об'єднувальні рубрики; загальні для всіх заголовків боковика слова розміщують у заголовку над ним.

Заголовки граф повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними. Висота рядків повинна бути не меншою 8 мм. Якщо текст, який повторюється в графі таблиці, складається з одного слова, його можна замінювати лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами «Те саме», а далі лапками.

Ставити лапки замість цифр, марок, знаків, математичних і хімічних символів, які повторюються, не

можна. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк. Формула, що нумерується, наводиться посередині нового рядка (нумерація – з правого боку в дужках). Рівняння і формули треба виділяти з тексту вільними рядками. Нумеруються, як правило, ті формули, на які є посилання в наступному тексті. Номер, який не вміщується у рядку з формулою, переносять у наступний нижче формули. Номер формули при її перенесенні вміщують на рівні останнього рядка. Формула входить до речення як його рівноправний елемент. Тому в кінці формул і в тексті перед ними розділові знаки ставлять відповідно до правил пунктуації

Порядок оформлення списку використаних джерел та правила посилань на них.

Відповідно до Вимог до оформлення дисертації список використаних джерел формується здобувачем наукового ступеня за його вибором (опціонально – в кінці кожного розділу основної частини дисертації) одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті; в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків; у хронологічному порядку.

Посилання на всі наукові праці здобувача, наведені в анотації, подаються у висновках до розділів та, за необхідності, у тексті дисертації. Список цих праць має також міститися у списку використаних джерел.

Бібліографічний опис списку використаних джерел у дисертації може оформлятися здобувачем наукового ступеня за його вибором з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання.

Загальні положення та правила складання» або одним з інших стилів (1. MLA (Modern Language Association) style. 2. APA (American Psychological Association) style. 48 3. Chicago/Turabianstyle. 4. Harvard style. 5. ACS (American Chemical Society) style. 6. AIP (American Institute of Physics)

style. 7. IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers) style. 8. Vancouver style. 9. OSCOLA. 10. APS (American Physics Society) style. 11. Springer MathPhys Style).

Порядок оформлення списку використаних джерел у дисертації згідно з Національним стандартом України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання.

Загальні положення та правила складання» має такі особливості :

- у заголовку бібліографічного запису подають відомості про одного, двох чи трьох авторів, при цьому імена цих авторів у бібліографічному описі у відомостях про відповідальність (за навскісною рискою) не повторюють;

- за потреби у заголовку бібліографічного запису позатекстового посилання можна зазначити більше ніж три імені авторів;

- замість знака «крапка й тире» («. –»), який розділяє зони бібліографічного опису, в бібліографічному посиланні рекомендовано застосовувати знак «крапка» (при цьому в межах одного документа застосування в бібліографічних посиланнях розділових знаків уніфікують);

- після назви дозволено не зазначити загального позначення матеріалу («Текст», «Електронний ресурс», «Карти», «Ноти» тощо – перелік згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1);

- у складі відомостей про фізичну характеристику документа можна зазначити або його загальний обсяг (наприклад: 285 с.), або номер сторінки, на якій подано об'єкт посилання (наприклад: С. 19);

- дозволено не наводити відомостей про серію та Міжнародний стандартний номер (ISBN, ISMN, ISSN);

- при формуванні бібліографічного посилання на електронний ресурс основним джерелом інформації є титульний екран.

Відомостям про дату (день, місяць, рік) останнього оновлення електронного ресурсу віддаленого доступу (його

частини) передують слова «Дата оновлення». Ці відомості в бібліографічному посиланні наводять перед відомостями про режим доступу («URI», «URL»). Приклад: Берташ В. Пріоритети визначила громада // Голос України: електрон. Версія газ. 2012. № 14 (5392). Дата оновлення: 04.08.2012. URL: <http://www.qolos.com.ua/userfiles/file/040812/040812-u.pdf> (дата звернення: 06.08.2012).

Посилання в тексті дисертації на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1–7]...» або «[13, с. 29]».

Загальні вимоги до цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;

д) якщо необхідно виявити ставлення автора дисертаційної праці до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;

е) коли автор дисертаційної праці, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора дисертації, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки. Варіантами таких застережень є: (курсив наш. – М.Х.), (підкреслено мною. – М.Х.), (розбивка моя. – М.Х.). Не потрібно бездумно цитувати, чи цитувати загальні фрази (це й те регулюється таким то законом). Цитата наводиться тоді, коли автора хоче показати позицію науковця, або вислів науковця є дуже влучним і автору важко сказати краще.

Призначення додатків до дисертації та порядок їх оформлення.

До додатків може включатися допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття дисертації:

- проміжні формули і розрахунки;
- таблиці допоміжних цифрових даних;

протоколи та акти випробувань, впровадження, розрахунки економічного ефекту, листи підтримки результатів дисертаційної роботи;

- інструкції та методики, опис алгоритмів, які не є основними результатами дисертації, описи і тексти комп'ютерних програм вирішення задач за допомогою електронно-обчислювальних засобів, які розроблені у процесі виконання дисертації;

- ілюстрації допоміжного характеру;
- інші дані та матеріали.

Кожен додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток _____» і велика літера, що

позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.

Один додаток позначається як додаток А (Б, В і т. д.). Ілюстрації, таблиці та формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д.1, табл А.3. Обов'язковим додатком до дисертації є список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації (зазначаються назви конференції, конгресу, симпозіуму, семінару, школи, місце та дата проведення, форма участі).

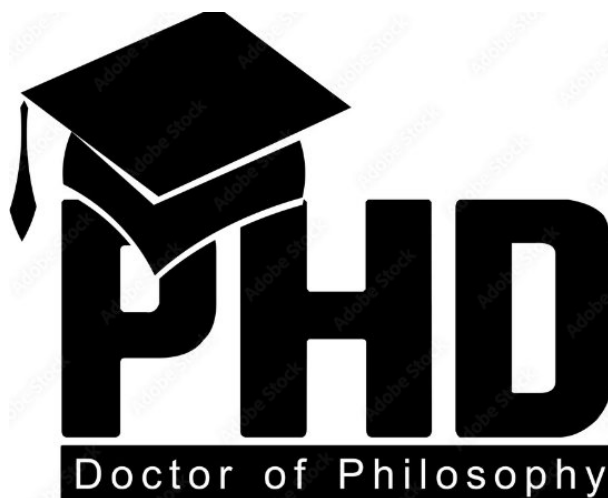
Наукові праці автора вказуються у послідовності: наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації; наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації; наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації. Обов'язковим додатком до дисертації є відомості про апробацію результатів дисертації (зазначаються назви конференції, конгресу, симпозіуму, семінару, школи, місце та дата проведення, форма участі). Посилання на зазначені два додатки здійснюється у тексті дисертації при розкритті у висновках до розділів джерел, у яких здобувач наукового ступеня опублікував відповідні результати дослідження. Додатки можуть бути надані у вигляді окремої частини (том, книга)

*Джерело: Конспект лекцій з курсу «Методика виконання дисертаційної роботи (PhD Thesis Prospectus)» для здобувачів наукового ступеня доктора філософії / Укл. І.Я. Омецінська. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 80 с.
<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38438/1/napbsannja%20dusertazii.pdf>*

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Структура дисертації.
2. Вимоги до структурних елементів дисертації.
3. Схарактеризуйте рекомендований перелік стилів оформлення списку наукових публікацій.

4. Сформулюйте основні правила оформлення дисертації.

Тема 10. ПІДГОТОВКА ДИСЕРТАЦІЇ ДО ПУБЛІЧНОЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ

10.1. Спеціалізовані вчені ради з присудження ступеня доктора філософії

Відповідно до підпункту 6 пункту 2 Порядку № 167 спеціалізована вчена рада закладу вищої освіти (наукової установи) (далі - рада) – спеціалізована вчена рада, яка утворюється МОН з правом прийняття до розгляду та проведення разового захисту дисертації особи, яка здобуває ступінь доктора філософії, з метою присудження їй зазначеного ступеня.

Вимоги до членів ради та її утворення регулюються підпунктами 5, 7 пункту 2 та пунктами 5 – 8 Порядку № 167.

Рада утворюється зі спеціальності, з якої заклад вищої освіти (наукова установа) має ліцензію на провадження

освітньої діяльності на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти.

Рада утворюється у складі голови та членів ради – двох рецензентів і двох опонентів.

Рецензент – особа, яка є штатним працівником закладу вищої освіти, де утворюється рада, та має науковий ступінь і є компетентним вченим з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача.

Опонент – особа, яка не є штатним працівником закладу вищої освіти (наукової установи), де утворюється рада, та має науковий ступінь і є компетентним вченим з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача. Компетентність вченого підтверджується присудженням йому науковим ступенем з відповідної галузі знань (науки) та/або спеціальності або присвоєним йому вченим званням за відповідною кафедрою (спеціальністю) та/або науковими публікаціями з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача.

Вчений, який пропонується до складу ради, повинен мати не менше трьох наукових публікацій, опублікованих за останні п'ять років, за науковим напрямом, за яким підготовлено дисертацію здобувача, з яких не менше однієї публікації у виданнях, проіндексованих у базах даних Scopus та/або Web of Science Core Collection. До таких публікацій зараховуються монографії, розділи монографій, статті у періодичних наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, затвердженого МОН, або у періодичних наукових виданнях інших держав.

У складі ради не менше трьох учених повинні мати ступінь доктора наук (голова ради, один з рецензентів, один з опонентів). Учений може бути включений до складу ради не раніше ніж через п'ять років після здобуття ступеня доктора філософії (кандидата наук).

Голова та члени ради забезпечують високий рівень вимогливості під час розгляду дисертацій, проведення їх захисту та прийняття радою обґрунтованих рішень.

Один учений може бути головою (членом) не більше восьми рад упродовж календарного року.

10.2. Підготовка та етапи подання документів

Завершивши роботу над дисертацією здобувач наукового ступеня подає її на розгляд кафедри, де виконувалась робота. Упродовж місяця після рекомендації до захисту, висновок кафедри оформлюється як витяг з протоколу у 2 примірниках і підписується завідувачем кафедри, затверджується ректором, проректором з наукової роботи та скріплюється печаткою університету. Висновок чинний протягом 1 року з дня його затвердження до моменту подання дисертації для розгляду у спеціалізовану вчену раду.

Висновок установи, в якій виконано дисертацію, є першою і дуже важливою її експертизою з точки зору відповідності дисертації вимогам «Порядку». Висновок затверджується ректором або проректором з наукової роботи, які несуть персональну відповідальність за якість, об'єктивність і строки підготовки висновка. Цей висновок є практично єдиним документом, в якому відзначаються такі аспекти, як творчий шлях здобувача в науці, його участь у розв'язанні поставлених перед колективом наукових і практичних завдань, особистий внесок до публікацій, виконаних у співавторстві, ступінь його наукової зрілості, результати впровадження наукових досягнень у практику та їх значущість. Для одержання висновка щодо дисертації здобувач повинен подати відповідну заяву ректору установи. До заяви додаються три примірники дисертації.

Керівник установи визначає порядок розгляду і обговорення дисертаційної роботи на рівні семінару чи

розширеного засідання кафедри, при цьому призначаються рецензенти і встановлюються строки надання висновка. Після вивчення дисертації рецензентами керівник семінару або завідувач кафедри готує у встановленому порядку розпорядження по установі. У ньому визначається коло наукових працівників, які обов'язково мають узяти участь в обговоренні роботи, призначається комісія для складання висновка, вчений секретар засідання, вказуються рецензенти роботи, час і місце проведення засідання тощо. До складу комісії для складання зазначеного висновка обов'язково входять керівник засідання, рецензенти роботи і вчений секретар, а за необхідності ще й інші фахівці. Відповідне розпорядження підписується ректором установи і доводиться до відома всіх названих у ньому фахівців під розпис на одному з примірників розпорядження. Якщо в установі функціонує спеціалізована вчена рада для захисту дисертацій зі спеціальності, за якою підготовлена дисертація, то необхідно запросити на засідання семінару або кафедри членів цієї ради з метою детальнішого ознайомлення їх з дисертацією.

Обговорення дисертаційної роботи проходить у традиційному порядку. Це означає, що дисертант робить доповідь з використанням ілюстративних матеріалів (слайди тощо). Тривалість доповіді: для дисертації доктора філософії не більше 12-15 хвилин. Роз'яснення окремих положень, висновків та особливостей роботи здійснюється у формі запитань і відповідей. Кількість запитань не регламентується.

Рецензенти мають чітко і конкретно викласти учасникам засідання позитивні і негативні риси роботи. Особливо це стосується основних наукових положень дисертації, їх достовірності та обґрунтованості. Висновок рецензента щодо роботи має бути однозначним (позитивним чи негативним).

В обговоренні роботи можуть взяти участь усі присутні на засіданні, в тому числі й особи, які не були названі в офіційному розпорядженні по установі. Висновок установи, де виконана дисертація, оформлюється у формі протоколу семінару або розширеного засідання кафедри відповідно до загальноприйнятого порядку. Протокол зберігається у звітній документації факультету або відповідної кафедри. Резолютивна частина протоколу остаточно формулює висновок установи щодо дисертації здобувача згідно з вимогами «Порядку». При цьому обов'язково вказуються прізвище, ім'я, по батькові здобувача, а також тема дисертаційної роботи. Далі в протоколі викладається сутність висновку, який повинен містити в собі такі складові частини, які на підставі конкретних матеріалів характеризують рівень виконаної дисертаційної роботи:

Актуальність теми (проблеми) та її зв'язок з планами наукових робіт установи. Тут коротко і переконливо викладається актуальність завдання чи проблеми, що вирішується, для тієї чи іншої галузі, соціальної сфери тощо. Наводиться перелік повних назв виконаних науково-дослідних робіт з номерами їхньої державної реєстрації, в рамках яких підготовлено дисертацію. Варто відзначити рівень участі дисертанта у виконаних роботах (виконавець, відповідальний виконавець, керівник тощо). Якщо виконана наукова робота була складовою частиною державної або галузевої наукової програми, – то це варто обов'язково зазначити, тобто навести шифр і назву програми.

Формулювання наукової задачі (проблеми), нове вирішення якої отримано в дисертації. У дисертації доктора філософії формулюється наукове завдання, а доктора наук – наукова проблема. Формулювання наукового завдання виходить із сукупності нових наукових положень, одержаних автором у дисертації і винесених на захист. Треба завжди звертати особливу увагу на те, щоб не підмінювалися отримані в роботі нові наукові положення новими

прикладними результатами. Необхідно чітко формулювати, яка наукова проблема (або завдання) вирішена, у чому саме полягає її вирішення і для чого використовується це вирішення в прикладному (практичному) плані.

Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їхня новизна. Кожне отримане нове наукове положення формулюється конкретно і чітко у вигляді наукового результату, при цьому обов'язково підкреслюється, в чому саме є новизна порівняно з раніше відомими науковими результатами. Найчастіше трапляється помилка під час формулювання наукового положення, коли щось, подане як нове, записується у вигляді анотації, тобто констатується факт, що воно є новим, а сутність новизни не розкривається. Новим науковим положенням, наприклад, може бути розкрита природа явища, закономірність, встановлена особливість, механізм, аналітична або статистична залежність, розроблена модель тощо. Новий науковий результат є базою (основою) визначення того, чому треба вирішувати ті або інші прикладні питання саме так, а не інакше.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Тут необхідно показати і переконати фахівців у тому, що сформульовані наукові положення, висновки і рекомендації достовірні, тобто є відповідними об'єктивній реальності. Простіше кажучи, треба довести, що всі отримані результати не помилкові і що дисертант не видає бажане за дійсне. Це означає, наприклад, що треба продемонструвати коректність використання фундаментальних наук у вирішенні прикладних проблем, показати, наскільки правильними та достатніми є дані експериментальних досліджень тощо.

Наукове та практичне значення роботи. Наукове значення роботи викладають так, щоб показати роль одержаних нових наукових положень у розвитку того чи іншого наукового напрямку або проблеми (у якісному чи

кількісному плані, за повнотою та глибиною пізнання явищ, механізмів взаємодії тощо).

Практичне значення роботи повинно чітко і конкретно (за пунктами) відповідати на питання, що дає виконана робота для практики (нові способи, технології тощо).

Використання результатів роботи. У висновку наводяться відомості та дані щодо впровадження в галузі або в інших видах практичної людської діяльності країни наукових і прикладних результатів роботи. Відзначається, у чому і як виявилось це використання, де і коли, що при цьому отримано в економічному, соціальному плані. Варто зазначити, що на момент захисту дисертації не обов'язково, щоб усі прикладні результати підготовленої дисертації були реалізовані на практиці. Достатність упровадження результатів роботи на момент її захисту визначає спеціалізована вчена рада, котра приймає роботу для попереднього розгляду і вирішує питання щодо можливості її захисту. В окремих випадках спеціалізована вчена рада може прийняти роботу до захисту і без будь-якої апробації її результатів на практиці. Це стосується тих робіт, які відкривають нові перспективні напрямки наукового пізнання і являють собою значний теоретичний внесок у їхній розвиток.

Повнота викладення матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок у них автора. Згідно з вимогами МОН України основні наукові і прикладні результати роботи мають бути опублікованими у фахових наукових виданнях, перелік яких затверджує МОН. Тому необхідно з урахуванням вимог чинних стандартів навести перелік таких публікацій, вказуючи при цьому всіх співавторів опублікованої наукової праці. Якщо праця опублікована разом зі співавторами, необхідно чітко, коротко і конкретно вказати, що саме в даній роботі належить особисто авторові дисертації, яка захищається. Не можна подавати особистий внесок автора у вигляді відсотка тексту, який написано ним

особисто. Наприклад, неприпустимо писати: «У цій статті 65% результатів отримано автором». На завершення переліку праць роблять висновок щодо повноти відображення основних результатів дисертації в публікаціях. Спеціалізовані вчені ради можуть приймати до захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії за наявності не менше 3 публікацій у наукових фахових журналах, а також в інших періодичних наукових фахових виданнях України та інших країн, причому в галузях природничих і технічних наук за висновком спеціалізованої вченої ради при прийнятті дисертації до захисту до цієї мінімальної кількості замість однієї статті може бути долучене одне авторське свідоцтво на винахід або один патент, які безпосередньо стосуються наукових результатів дисертації. Апробація матеріалів дисертації на наукових конференціях, конгресах, симпозіумах, семінарах, школах тощо є обов'язковою. Необхідно звернути увагу на те, що згідно з вимогами МОН Убудь-які друковані праці (тези, доповіді, матеріали тощо) конференцій, конгресів, симпозіумів, семінарів, шкіл тощо є свідченням апробації дисертаційної роботи і належать до опублікованих праць, які додатково відображають наукові результати дисертації. Обов'язковою вимогою до наукових публікацій здобувачів є наявність в одному випуску (номері) журналу (або іншого друкованого видання) не більше однієї статті здобувача за темою дисертації.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація має бути написана грамотно, а стиль викладу в ній матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій – забезпечувати легкість і доступність їх сприйняття. Написані неграмотно, неохайно оформлені дисертації прийматися до захисту не можуть.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту. В Україні затверджено паспорти кожної спеціальності, в яких досить чітко і однозначно

вказано відповідні напрямки досліджень. Неправильне визначення спеціальності, за якою виконано дисертацію, призводить до цілої низки труднощів у процесі її експертизи, починаючи від подання до захисту і закінчуючи розглядом на експертній раді. Це може бути причиною відмови у видачі диплома.

Рекомендація дисертації до захисту. Тут робиться однозначний висновок в цілому щодо відповідності або невідповідності роботи, що розглядається, вимогам «Порядку» і дається рекомендація щодо можливості подання її до спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту. При цьому наводяться результати відкритого голосування учасників розширеного засідання кафедри із зазначенням кількості осіб, які подали голоси «за» або «проти» такої рекомендації. Необхідно зазначити, що навіть при негативному висновку установи, де виконана робота, дисертант має право подати роботу у встановленому порядку до спеціалізованої вченої ради. Якщо у висновку установи, де виконана робота, вказується, що дисертант привласнив і використав чужі матеріали досліджень, тобто наявний плагіат, то така дисертація спеціалізованою вченою радою не приймається навіть для попереднього розгляду. Висновок підписує керівник семінару чи завідувач кафедри та учений секретар із зазначенням їхніх наукових ступенів і вчених звань і затверджує керівник установи, підпис якого засвідчується печаткою. Такий висновок має обмежений термін дії (один рік), тому він обов'язково датується. Два примірники затвердженого висновку отримує здобувач, а третій долучається до відповідної справи і зберігається у встановленому порядку.

Висновок рецензентів має бути чітким, конкретним і віддзеркалювати такі аспекти роботи в наведеній нижче послідовності:

1. Актуальність роботи (теми).

2. Новизна наукових положень і результатів, отриманих особисто здобувачем і поданих на захист.

3. Обґрунтованість і достовірність наукових результатів, висновків і рекомендацій.

4. Практичні результати роботи, їх рівень і ступінь використання (впровадження).

5. Повнота викладення наукових і прикладних результатів дисертації в опублікованих роботах; особистий внесок дисертанта в публікаціях; кількість публікацій, їх обсяг і рівень видання.

6. Відповідність дисертації обраній спеціальності та профілю спеціалізованої вченої ради.

7. Рекомендовані офіційні опоненти.

За умови отримання позитивного висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації здобувач має право звернутися до вченої ради Університету, з письмовою заявою про утворення разової ради.

У заяві здобувач засвідчує, що дисертація виконана ним самостійно з дотриманням академічної доброчесності, підтверджує, що подано до захисту остаточний текст дисертації, та зазначає мову захисту дисертації (державна або за бажанням здобувача англійська мова).

До заяви додаються:

- дисертація в друкованому та електронному вигляді;
- наукові публікації (або їх копії), в яких висвітлено наукові результати дисертації;
- академічна довідка про виконання освітньо-наукової програми;
- висновок наукового керівника (керівників);
- висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації;

Більш детально особливості підготовки дисертації до захисту, створення спеціалізованої вченої ради тощо висвітлено в Положенні про порядок присудження ступеня

доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського (Додаток Л).

10.3. Поняття про академічну доброчесність

Закон України «Про освіту» визначає академічну доброчесність як один із основних принципів освіти в Україні.

У Статті 42. Академічна доброчесність вказано, що академічна доброчесність – це сукупність принципів, правил поведінки учасників освітнього процесу, спрямованих на формування самостійної і відповідальної особистості, спроможної вирішувати завдання відповідно до освітнього рівня з дотриманням норм права та суспільної моралі.

Європейські та новозеландські науковці Е. Льюїс, Т. Тротман, М. Фурнар, К. Шепард визначають поняття «академічна доброчесність» як усвідомлення культури поведінки в академічному середовищі та вміння чесно діяти у ньому відповідно до встановлених етичних норм та поважати наукові здобутки колег.

Поняття «академічна доброчесність» є всеохоплюючим. Воно стосується не лише загальної корпоративної культури закладу вищої освіти, а й водночас і внутрішньої культури особистості.

Проблема академічної доброчесності містить: боротьбу з плагіатом, протидію корупції, розроблення кодексу честі навчального закладу.

Тому, дотримуватися академічної доброчесності – це здатність:

- чесно визнавати свої помилки, відповідально ставитися до навчання та дослідження;
- використовувати лише перевірені дані;
- уникати плагіату;
- правильно цитувати роботи інших.

Можна назвати шість ключових фундаментальних цінностей, важливих для кожного дослідника: чесність; довіра; справедливість; повага; відповідальність; сміливість.

Чесність є основою надання освітніх послуг. Саме завдяки чесності можлива реалізація усіх наступних ключових цінностей. Довіра означає, що усі учасники наукового процесу не бояться ділитись думками та ідеями. Справедливість передбачає наявність чітких вимог і прозорого оцінювання. Повага передбачає ставлення з повагою один до одного і до роботи іншого. Повага в академічному середовищі має бути категорією взаємною. Сміливість передбачає здатність відстояти ключові цінності академічної доброчесності та за потреби перейти від слів до дій.

Розуміння плагіату за Р. Гаррісом показано на рисунку 13.

Рис.13. Розуміння сутності плагіату за Р. Гаррісом

Отже, плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору (ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права»); привласнення авторства на чужий

твір або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора [<https://uk.wikipedia.org/wiki/Плагиат>].

Плагиат академічний – це навмисне відтворення викладачем, докторантом, аспірантом або студентом чужого твору, опублікованого на паперовому або офіційно оприлюдненого на електронному носії, повністю або частково, під своїм іменем без посилання на автора.

Науковці також визначають такі види плагиату: дослівний, мозаїчний, неадекватне перефразування, відсутність посилань на прямі цитати, згадування джерела без посилання, рерайт (переписування тексту своїми словами), створення суміші власного та запозиченого тексту без належного цитування джерел, копіювання чужої наукової роботи, чи декількох робіт та оприлюднення результату під своїм ім'ям, списування письмових робіт інших науковців, фальсифікація, реплікація (створення копії), републікація. До основних проявів академічної недоброчесності також відносять академічне шахрайство, надання відгуків / рецензій без належної експертизи, несправедливе співавторство, пропонування / прийняття несправедливої вигоди, конфлікт інтересів.

Положення про академічну доброчесність: URL <https://vspu.edu.ua/content/position/pol7.pdf>

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

- фабрикація – вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

- хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;

- надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;

- вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;
- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування із закладу освіти;
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Тема 11. ПІДГОТОВКА ДИСЕРТАЦІЙНОГО ПРОЄКТУ

Після завершення курсу «Розробка дисертаційного проєкту», як залікову роботу, аспіранти мають представити власне сам проєкт за темою свого дослідження. Дисертаційний проєкт – конкретизований письмовий виклад теми дисертації та стратегії її дослідження, який передує написанню дисертаційної роботи. Самостійно підготовлений дисертаційний проєкт має містити такі обов'язкові складові:

- обґрунтування вибору теми дослідження та її актуальності;

- характеристика стану дослідження обраної теми;
- об'єкт і предмет дослідження.
- мета і завдання дослідження.
- структура дисертаційної роботи.
- методологічні засади дослідження.
- джерельна база дослідження.
- список використаних джерел і ресурсів до дисертаційного проекту.

У дисертаційному проекті мають бути представлені такі елементи: конкретизований опис запропонованої теми дисертаційного дослідження; виклад дослідницьких запитань (research questions); аргументація актуальності теми; критичний огляд літератури, яка стосується тематики потенційної дисертації та аргументований виклад потенційної наукової новизни результатів дослідження; опис методології та методу дослідження та аргументація їх вибору; конкретизований план подальшої дослідницької роботи (project timeline); опис потенційних ризиків, обмежень, аргументація реалістичності запропонованого плану.

Для обґрунтування вибору теми дослідження та її актуальності доцільно висвітлити зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями у галузі філософії, дати чітке й аргументоване обґрунтування теоретичної і практичної доцільності звернення до аналізу обраної теми.

Висвітлення стану наукової розробки теми передбачає аналітичний огляд попередніх наукових студій з обраної теми, окреслення основних етапів, здобутків і прорахунків у її дослідженні, виокремлення тих проблемних питань, що залишилися невирішеними і потребують розв'язання.

Визначення об'єкта і предмета дослідження передбачає окреслення безпосереднього поля пізнавальної діяльності дисертанта. Об'єкт дослідження – процес, явище тощо, які породжують проблемну ситуацію; предмет дослідження – виокремлені для вивчення певні характеристики (аспекти, ракурси), суттєві для розуміння об'єкта дослідження. Об'єкт

і предмет співвідносяться між собою як загальне і часткове: в межах об'єкта виокремлюють те проблемне питання, що становить предмет дослідження.

Формулювання мети передбачає визначення прикінцевого результату, заради досягнення якого здійснюється дослідження. Зазначена мета має реалізуватись у роботі шляхом розв'язання певних дослідницьких завдань, формулювання яких повинні відображати логіку дослідження.

Обґрунтовуючи структуру дисертаційної роботи, варто вказати всі її складові частини та назви розділів; чітко окреслити завдання, які реалізуються в кожному з розділів.

Висвітлення методологічних засад дослідження передбачає визначення основних наукових принципів, на яких ґрунтується дослідницька стратегія, а також методів, за допомогою яких передбачається розв'язання конкретних дослідницьких завдань.

Окреслюючи джерельну базу дослідження, варто визначити той комплекс першоджерел і дослідницької літератури, на підставі якого передбачається підготовка дисертаційної роботи.

Список літератури до дисертаційного проєкту повинен містити перелік основних першоджерел і дослідницьких праць (вітчизняних та іноземних) за темою дисертації.

11.1. Вимоги до оформлення дисертаційного проєкту

1. Обсяг дисертаційного проєкту : 1 друкований аркуш (40 тис. знаків із пробілами) без урахування списку використаних джерел.

2. Обов'язкові параметри комп'ютерного набору тексту: шрифт – Times New Roman; розмір – 14; інтервал – 1,5; поля – стандартні (ліворуч – 30 мм, праворуч – 10 мм, зверху – 20 мм, знизу – 20 мм.); абзацний відступ – 1,25 см.

3. Титульний аркуш.

4. Нумерація аркушів – наскрізна, у верхньому

правому кутку. Титульний аркуш рахують як перший, але не нумерують.

5. Посилання у тексті мають відповідати вимогам.

6. Назви обов'язкових рубрик дисертаційного проекту слід друкувати з абзацу в підбір до тексту, виділяючи півжирним курсивом.

7. Список використаних джерел і ресурсів укладають за алфавітом, у відповідності до чинних українських стандартів бібліографічного опису літературних (інформаційних) джерел (ДСТУ 7.1:2006) або бібліографічного опису APA (American Psychological Association) style. На початку списку вміщують джерела, надруковані кирилицею.

8. Обов'язковими вимогами до тексту дисертаційного проекту є ґрунтовність, мовностилістична правильність і чітка логіка викладу, відповідність нормам і критеріям академічної доброчесності. Текст роботи має бути відформатованим і ретельно вчитаним.

9. Дисертаційний проект подається викладачеві в електронному вигляді та паперовому примірнику. Паперовий примірник має бути зброшурованим або підшитим у пластикову папку.

(Джерело: За матеріалами М.Ткачук

https://www.ukma.edu.ua/index.php/2019-04-24-11-09-54/doc_view/1543-sylabus-kursu-rozrobka-dysertatsiinoho-proiektu)

Тема 12. ОПУБЛІКУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

12.1. Атестація здобувачів ступеня доктора філософії

Атестація здобувача ступеня доктора філософії здійснюється з дотриманням вимог, передбачених пунктами 9 – 12 Порядку № 167 (від 6 березня 2019 р).

Здобувач має підготувати дисертацію, опублікувати основні наукові результати у наукових публікаціях, набути теоретичні знання, уміння, навички та відповідні компетентності.

Дисертація подається у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, виконується здобувачем особисто, повинна містити наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні та/або експериментальні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для певної галузі знань та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень, а також свідчити про особистий внесок здобувача в науку та характеризуватися єдністю змісту.

Основні наукові результати дисертації мають бути висвітлені не менше ніж у трьох наукових публікаціях, які розкривають основний зміст дисертації. До таких наукових публікацій зараховуються:

- не менше однієї статті в періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача. До такої публікації може прирівнюватися публікація у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «А», або в закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus;

- статті в наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б» (замість однієї статті може бути зараховано монографію або розділ монографії, опублікованої у співавторстві).

Наукова публікація у виданні, віднесеному до першого – третього квартилів (Q 1 – Q 3) відповідно до класифікації SCImago Journal and Country Rank або Journal Citation Reports, прирівнюється до двох публікацій, які зараховуються відповідно до абзацу першого цього пункту.

Варто сказати, що компанія Clarivate оголосила, що у випуску Journal Citation Reports 2023 року усі журнали Web of Science Core Collection матимуть імпаکت-фактор журналу (JIF). Це означає розширення JIF з розширеного індексу наукового цитування (SCIE) та індексу цитування соціальних наук (SSCI) включенням журналів з індексу цитування мистецтв та гуманітарних наук (AHCI) та міждисциплінарного індексу цитування нових джерел (ESCI). Щорічний випуск JCR дозволяє дослідницькій спільноті, видавцям та бібліотекарям оцінювати та порівнювати науковий вплив високоякісних журналів з усього світу з використанням спеціальних показників, описових даних та візуалізацій. Завдяки поширенню JIF на всі журнали, які відповідають суворим критеріям якості Web of Science, відбудеться зрівняння правил гри для усіх якісних журналів, включаючи нещодавно випущені журнали, журнали з відкритим доступом, журнали вузької або регіональної тематики. Отже, майже 9 тис. журналів від 3 тис. видавців уперше отримають JIF. На 8% збільшиться кількість золотих журналів відкритого доступу, які матимуть JIF. Крім того, у випуску Journal Citation Reports 2023 показник JIF буде відображатися з одним десятковим знаком, щоб спонукати користувачів ураховувати інші показники та описові дані JCR при порівнянні журналів.

Варто пам'ятати, що виявлення радою порушення академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) (далі – академічна доброчесність) в дисертації та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, є підставою для відмови у присудженні ступеня доктора філософії без права її повторного захисту.

Наукові праці дисертанта розмежовуються за такими групами:

- наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації;
- наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації;
- наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Фахові наукові статті повинні містити такі необхідні елементи:

- постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких розпочато розв'язання даної проблеми й на які спирається автор;
- виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
- формулювання цілей статті (постановка завдання);
- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку;
- використані джерела.

Відповідно до п. 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, якщо в дисертації використано ідеї або розробки, що належать співавторам, разом з якими здобувач має спільні наукові публікації та документи про проведення дисертаційних досліджень, здобувач повинен відзначити такий факт у дисертації з обов'язковим зазначенням особистого внеску в такі публікації та документи.

Апробація та впровадження результатів дисертації. Відповідно до п. 12 Порядку присудження наукових ступенів апробація матеріалів дисертації на наукових конференціях, конгресах, симпозіумах, семінарах, школах тощо

обов'язкова. Обов'язковим додатком до дисертації є відомості про апробацію результатів дисертації (зазначаються назви конференції, конгресу, симпозіуму, семінару, школи, місце та дата проведення, форма участі).

Практичне значення отриманих результатів засвідчується довідками про впровадження результатів дослідження на практиці та в навчальний процес вищих навчальних закладів; довідками про участь у розробленні державних і регіональних програм розвитку певної галузі економіки; довідками про використання результатів дослідження для підготовки нормативних і методичних документів тощо. Довідки повинні містити роз'яснення чим наукові результати дослідження були корисні і яка їх практична цінність. Обов'язково повинна бути тотожність суті впроваджених результатів і результатів дисертаційних досліджень. Відомості про впровадження результатів досліджень необхідно подавати із зазначенням найменувань установ чи організацій, в яких здійснено впровадження, форм реалізації та реквізитів відповідних документів. Усі довідки про впровадження відображаються у дисертації відповідним додатком.

Список використаних джерел:

1. Болонський процес. Документація і матеріали / За ред. д.е.н. проф. С. І. Юрія. Тернопіль: Економічна думка, 2006. 136 с.
2. Винницький М. Про Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (затверджений Постановою КМУ від 23 березня 2016 р.) і про процедуру ліцензування освітньо-наукових програм аспірантури за спеціальностями у 2016 р. <https://mon.gov.ua/ua/news/uspovivni-novini-2016-04-04-seminar-04042016>
3. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. 308 с.
4. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. К.: Наук. думка, 1982–2006. Т. 1–5.
5. Єгорова О. В. Юридична освіта в університетах України ХІХ – початку ХХ ст. (етапи та особливості розвитку) : автореф. дис. канд. істор. наук : спец. 07.00.01 «Історія України». Дніпропетровський національний університет. Дніпропетровськ, 2004. 18 с.
6. Єріна А. М., Захожай В. Б., Єрін Д. Л. Методологія наукових досліджень: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 212 с.
7. Закон України Про освіту № 2053-VIII від 23.05.2017
Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
8. Ковальчук В. В., Моїсеєв Л. М. Основи наукових досліджень [Текст]: навчальний посібник. 3-е вид., перероб. і допов. К.: ВД «Професіонал», 2005. 240 с.

9. Конспект лекцій з курсу «Методика виконання дисертаційної роботи (PhD Thesis Prospectus)» для здобувачів наукового ступеня доктора філософії / Укл. І.Я. Омецінська. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 80 с.

10. Костенко І. В. Формування і розвиток системи наукових ступенів і вчених звань в Україні в контексті світового досвіду: історико-юридичне дослідження : дис. ... канд. юридич. наук: 12.00.01. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2011. 278 с.

11. Котова О. Г. Розвиток системи підготовки і атестації наукових і науково-педагогічних кадрів в Україні (1992–1998) : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.05 «Галузеве управління». Українська академія державного управління при Президентові України. К., 2000. 20 с.

12. Лобанова Л. С. Архітектура наукових ступенів: міжнародна практика і вітчизняні традиції. Вісн. НАН України. 2009. № 1. С. 42-55.

13. Лудченко А. А. и др. Основы научных исследований: Учеб. пособие / Под ред. А. А. Лудченко. К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. 114 с.

14. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. 220 с.

15. Микитась В. Л. Давньоукраїнські студенти і професори / В. Л. Микитась. К. : Абрис, 1994. 287 с.

16. Науковий стиль: культура мовлення: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2012. 204 с.

17. Нові вимоги до оформлення дисертацій / Режим доступу:

[http://www.library.ukma.edu.ua/index.php?id=single&no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=907](http://www.library.ukma.edu.ua/index.php?id=single&no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=907)

18. Нормативні документи здобувача наукового ступеня

та вченого звання / За редакцією В. Б. Кисельова, В. П. Поліщука, Р. О. Лапутина, С. Ю. Попова. К.: Вид-во ТОВ «РС Глобал Медіа», 2017. 128 с.

19. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

20. Підготовка і захист дисертації на здобуття наукового ступеня у галузі технічних наук: Інформ.-довідк. посіб. / Автори-упорядники: В. С. Моркун, М. І. Ступнік, В. В. Тронь. Кривий Ріг: КНУ, 2014. 128 с.

21. Пілюшенко В. Л., Шкрабак І. В. Славенко Е. І. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: навч. посібник. Київ: Лібра, 2009. 344 с.

22. Поживілова О. В. Розвиток системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в Європейському регіоні та Україні (1990-2005 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Інститут вищої освіти АПН України. К., 2006. 21 с.

23. Положення про підготовку та захист магістерської роботи / В. П. Черних, І. С. Гриценко, Л. М. Вінник та ін. Х.: Вид-во НФаУ, 2006. 149 с.

24. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах): постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.16 р. № 261. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF>

25. П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі [Текст]: навч. посібник. К.: [б.в.], 2003. 116 с.

26. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень. навч. пос. К.: Ф. «ВШОЛ», 1997. 242 с.

27. Сидоренко В. К. Основи наукових досліджень. К.: 2000. РНКЦ «ДІНІТ», 2000. 259 с.

28. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.

29. Староста В.І. С-77 Методологія наукових досліджень: навчально-методичний посібник для самостійної роботи здобувачів освіти. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 64 с.

30. Стіченко Д. М. Методологія наукових досліджень: Підручник. К. : Знання-Прес, 2005. 300 с.

31. Сурмін Ю. Г. Майстерня вченого: Підручник. К. : Знання-Прес, 2006. 280 с.

32. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: Посібник. К.: Академвидав, 2004. 208 с. (Альма-матер).

33. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник, 6-те вид., переробл. і доповн. К. : Знання, 2008.

34. Fishman T. «We know it when we see it» is not good enough: toward a standard definition of plagiarism that transcends theft, fraud, and copyright. 4th Asia Pacific Conference on Educational Integrity (4APCEI). 28–30 September 2009, University of Wollongong NSW Australia. 2010, p.1-4. URL: <http://ro.uow.edu.au/apcei/09/papers/37>

35. Лавриченко Н. М. Методологія наукових досліджень: педагогіка. Суми, 2018, 56 с.

36. Методологія, методика і методи організації науково-педагогічних досліджень: навч. посіб., вид. 3-тє, переробл. / Д.В. Чернілевський, М.І. Томчук, О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова, В.ІІ. Захарченко, О.В. Вознюк, Н.З Сіранчук / за ред. Д.В. Чернілевського, Вінниця : Нілан-ЛТД, 2012. С. 216-241.

37. Староста В.І. Методологія наукових досліджень: навчально-методичний посібник для самостійної роботи здобувачів освіти. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 64 с.

Методичні рекомендації щодо академічної доброчесності

Джерело: В. Бахрушин, Є. Ніколаєв. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності

Питання забезпечення академічної доброчесності останнім часом привертають підвищену увагу науковців та освітян не лише в Україні, але й у всьому світі. Розвиток сучасних технологій не лише значно розширює можливості для досліджень у всіх сферах. Він також розширив можливості для плагіату, фабрикації, фальсифікації, інших порушень академічної етики. Для України ці проблеми значно посилюються радянською спадщиною, яка сформувалася за умов, коли в окремих галузях науки цінувалися не науковий пошук, новизна результатів та обґрунтованість висновків, а здатність колитися разом з «генеральною лінією партії» і «правильно» коментувати рішення чергових з'їздів та виступи чергових вождів.

За останні роки в Україні з'явилося покоління науковців, значна частина яких не знає і не розуміє базових понять академічної етики, не має навичок виконання справжніх наукових і прикладних досліджень, критичного аналізу їх результатів, доведення і спростування наукових гіпотез, написання якісних наукових робіт. Багато «науковців» навіть не здогадуються про те, що написання статті чи дисертації — це лише заключний етап роботи, якому мають передувати пошук і аналіз робіт попередників, збирання емпіричних даних та/або виконання експериментальних досліджень, їх аналіз, побудова й дослідження моделей тощо, без чого не може бути й мови про отримання нових наукових результатів.

У зв'язку з цим, актуальним є не лише створення нормативної бази, яка має закріпити нові «правила гри» і посилити відповідальність за порушення академічної доброчесності. Не менш важливим є формування академічної спільноти з нульовою толерантністю до порушень академічної доброчесності, що потребує навчання освітян, науковців, студентів, у тому числі їх ознайомлення як з новим українським законодавством, так і з практиками, які вже багато років застосовують провідні університети та наукові установи світу і які вже довели свою ефективність (В. Бахрушин).

Поняття академічної доброчесності

Відповідно до Статті 42 Закону України «Про освіту» (Закон України «Про Освіту». Стаття 42 „Академічна доброчесність”). URL:

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>):

1. «Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

2. Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

3. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації».

Основні види порушень академічної доброчесності

Частина 4 статті 42 Закону України «Про освіту» визначає такі основні види порушень академічної доброчесності:

Академічний плагіат – «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства».

Коментарі:

А. Існує багато різних визначень академічного плагіату, що зумовлені цілями регулювання та традиціями, які існують у різних галузях знань, сферах професійної діяльності і країнах. Зокрема, дещо різними можуть бути визначення у регулюваннях для студентських і наукових робіт, для журналістики і математики, британських та німецьких університетів тощо. Але спільним для всіх визначень є приписування собі результатів, отриманих іншими особами.

Б. За Т. Фішман, академічним плагіатом є академічна поведінка, яка характеризується такими п'ятьма

кумулятивними ознаками: коли певна особа використовує слова, ідеї чи результати праці, що належать іншому визначеному джерелу чи людині без посилання на джерело, з якого вона була запозичена, у ситуації, в якій правомірно очікується вказування авторства оригіналу з метою отримати певну користь, пошану, вигоду, які не обов'язково мають бути грошового характеру.

В. У Стенфордському університеті академічним плагіатом називають використання без надання обґрунтованого та належного цитування або визнання автором чи джерелом оригінальної роботи іншої людини незалежно від того, чи є ця робота кодом, формулою, ідеєю, мовою, дослідженням, стратегією, текстом тощо.

Єльський університет розглядає академічний плагіат як використання чужої роботи, слів або ідей без посилань.

Кембриджський університет називає академічним плагіатом подання як власної праці незалежно від наявності наміру обманювати, роботи, яка частково чи цілком запозичена з чужої праці без належного посилання.

Національний науковий фонд США називає академічним плагіатом привласнення чужих ідей, методів, результатів або слів без оформлення належного цитування.

Г. Вирізняють такі основні різновиди академічного плагіату:

- дослівне запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на джерело (в окремих випадках некоректним вважають навіть використання одного слова без посилання на джерело, якщо це слово використовують в унікальному значенні, наданому цим джерелом);

- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;

- перефразування тексту джерела у формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення

узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків з певного джерела без посилання на це джерело;

- подання як власних робіт (дисертацій, монографій, навчальних посібників, статей, тез, звітів, контрольних, розрахункових, курсових, дипломних та магістерських робіт, есеїв, рефератів тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

Академічний плагіат треба відрізнити від помилок цитування. Найбільш типовими помилками цитування є:

- відсутність лапок при використанні текстових фрагментів, що запозичені з інших джерел, за наявності коректного посилання на це джерело;

- посилання на інше джерело;

- неправильне оформлення посилання, що ускладнює пошук джерела.

Помилки цитування зазвичай вважають менш суттєвим порушенням академічної доброчесності. Іноді їх розглядають як різновид академічного плагіату. Найчастіше це роблять в інструкціях для студентів, а не в документах, які встановлюють академічну відповідальність. Типовим для українських освітян і науковців з деяких галузей знань є подання всієї публікації чи її оглядової частини у вигляді набору фрагментів, запозичених з різних джерел. При цьому не завжди ці фрагменти коректно оформлені, навіть якщо вони є прямим цитуванням. Іноді в таких текстах бувають переплутані посилання. Частими є помилки у прізвищах авторів, назвах та вихідних даних видань, що ускладнює чи унеможлиблює пошук джерел та їх опрацювання наукометричними системами. Іноді є підстави припускати, що помилки цитування зроблено свідомо для обґрунтування авторитетом наведених джерел ідей, думок, числових даних тощо, яких насправді немає в цих джерелах. Також, «помилки» можуть бути зумовлені намаганням приховати справжні джерела інформації.

Незалежно від того, вважати їх академічним плагіатом чи ні, помилки цитування є порушенням академічної етики, оскільки у сучасних умовах вони, як мінімум, призводять до викривлення наукометричних показників інших науковців та наукових видань, тим самим порушують права справжніх авторів.

Самоплагіат – «оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів».

Коментарі:

А. Сформульовано на основі визначення академічного плагіату. Проблема актуальна через те, що окремі автори наукових публікацій іноді багатократно відтворюють одні й ті самі наукові результати, при цьому подають їх як нові наукові результати. Але варто розуміти, що у випадках самоплагіату йдеться не про привласнення чужих результатів, а про некоректне з погляду академічної етики використання раніше опублікованих власних наукових результатів. Це зумовлює специфіку ідентифікації випадків самоплагіату та академічної відповідальності за таке порушення.

Б. Головними причинами виокремлення самоплагіату як виду порушень академічної доброчесності є те, що він:

- знижує довіру суспільства до науки у цілому, а також до наукових результатів окремих осіб та інституцій;

- призводить до отримання необґрунтованих переваг за фактично невиконану роботу; ці переваги можуть полягати в отриманні додаткового фінансування на проведення досліджень, що фактично не виконувалися, підвищенні наукометричних показників автора тощо;

- може порушувати авторські та суміжні права інших фізичних і юридичних осіб, зокрема, видавців та співавторів.

В. Поняття самоплагіату не варто застосовувати до випадків відтворення наукових результатів автора у публікаціях, які не є науковими. Зокрема, до його публікацій у соціальних мережах, ЗМІ, навчальних та науково-

популярних виданнях тощо. Але і в цих випадках відсутність посилань на першоджерело може бути ознакою інших видів академічної недоброчесності та/або порушення авторських прав інших осіб.

Г. Поняття самоплагіату також не варто застосовувати у випадках відсутності посилань на інформацію з наукових результатів автора в ненаукових джерелах, зокрема, в соціальних мережах, ЗМІ, навчальних та науково-популярних виданнях. Посилання на такі джерела часто вважають в науковій літературі неприйнятними. Крім того, такі публікації часто містять попередні результати, які не можуть ще розглядатися як наукові. Разом з тим, слід стимулювати авторів максимально посилатися на такі джерела у випадках, коли це вважається прийнятним для відповідного виду публікацій і відповідної галузі знань (галузі науки) та/або впливає із законодавства про захист авторських та суміжних прав.

Д. Типовими прикладами самоплагіату є:

- дуплікація публікацій – публікація однієї і тієї самої наукової роботи (цілком або з несуттєвими змінами) в декількох виданнях, а також повторна публікація (цілком або з несуттєвими змінами) раніше оприлюднених статей, монографій, інших наукових робіт, як нових наукових робіт;

- дублювання наукових результатів – публікація одних і тих самих наукових результатів, в різних статтях, монографіях, інших наукових працях, як нових результатів, які публікуються вперше;

- подання у звітах з виконання наукових проектів результатів, що містилися у попередніх роботах, як отриманих при виконанні відповідного проекту;

- агрегування чи доповнення даних – суміщення старих і нових даних без їх чіткої ідентифікації з відповідними посиланнями на попередні публікації;

- дезагрегування даних – публікація частини раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію;

- повторний аналіз раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію цих даних та раніше виконаного їх аналізу.

Е. При ідентифікації самоплагіату необхідно звертати увагу на те, що деякі видання допускають передрук чи дуплікацію, якщо це не порушує права інших видавців та надано посилання на першу публікацію або інформацію про одночасне подання матеріалів для публікації в інших виданнях. В таких випадках опублікований матеріал повинен містити відповідні дані. Також варто звертати увагу на те, що окремі видання, насамперед електронні, здійснюють передрук без погодження з авторами чи їх інформування про передрук.

Ж. Істотною проблемою для ідентифікації самоплагіату є некоректне визначення поняття «науковий результат» у чинному Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність». При аналізі наукових праць на предмет наявності самоплагіату варто виходити з норми Закону (стаття 1, пункт 22), що науковий результат – це «нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень», а не з наступних формулювань стосовно форм існування наукового результату. При цьому внутрішні документи закладу вищої освіти, наукової установи чи їх структурних підрозділів мають передбачати деталізований перелік того, що вважається науковим результатом з огляду на специфіку відповідних галузей знань чи наук.

З. Закон України «Про освіту» визначає поняття самоплагіату лише для наукових результатів. Світова практика поширює його і на інші види діяльності, зокрема на результати творчої діяльності. Це варто враховувати закладам вищої освіти при створенні внутрішніх нормативних

документів з питань забезпечення академічної доброчесності і встановлювати запобіжники самоплагіату для ширшого кола результатів, що використовуються при оцінюванні освітньої, наукової або творчої діяльності учасників освітнього процесу. Правовою підставою для цього є норма Закону про обман, як вид порушень академічної доброчесності, окремим випадком якого є самоплагіат.

І. До самоплагіату не належать перевидання (стереотипні чи перероблені та/або доповнені) монографій, підручників, навчальних посібників, інших творів, що містять результати наукової, освітньої або творчої діяльності, в яких наведено інформацію про перевидання та/або посилання на перше видання. Також самоплагіатом не є обмежене використання в нових монографіях, підручниках, навчальних посібниках фрагментів раніше опублікованих робіт автора, якщо у новій роботі наведено відповідну інформацію, а обсяг дублювання узгоджений з видавцем та замовниками видання.

Фабрикація – «вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі чи наукових дослідженнях».

Актуальна для України і світу проблема наукових публікацій, дисертацій, дипломних і курсових робіт студентів, яка полягає у тому, що в цих роботах нерідко наводяться дані про експерименти, емпіричні дослідження, вимірювання, розрахунки, опитування, інші види досліджень та їх апробацію, які насправді не виконувалися.

Фальсифікація – «свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень».

Актуальна для України і світу проблема наукових публікацій, дисертацій, дипломних і курсових робіт студентів, яка полягає у тому, що автори вносять зміни до результатів досліджень або приховують окремі результати з метою позбавлення від даних, що спростовують або не

підтверджують гіпотези, які вони захищають, висновки, які вони роблять, тощо.

Списування – «виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання».

Найбільш поширеною формою списування є використання друкованих і електронних джерел інформації при виконанні письмових робіт, зокрема, екзаменаційних та контрольних робіт, без дозволу викладача.

Також до списування може бути зараховано: здавання або репрезентацію різними особами робіт з однаковим змістом як результату власної навчальної діяльності; написання чужих варіантів завдань на контрольних заходах; використання системи прихованих сигналів (звукових, жестових та ін.) при виконанні групових контрольних заходів з однаковими варіантами; несамостійне виконання завдань у випадках, коли не дозволяється отримання допомоги, або незазначення інформації про отриману допомогу, консультації, співпрацю тощо; отримання іншої несанкціонованої допомоги при виконанні тих завдань, які передбачають самостійне виконання.

Обман – «надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування».

Хабарництво – «надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі».

Необ'єктивне оцінювання – «свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти».

Це порушення охоплює будь-які випадки свідомого завищення або заниження оцінок викладачами. Зокрема, це може бути: використання різних підходів і критеріїв при оцінюванні однотипних робіт різних здобувачів освіти; навмисне створення нерівних умов для різних здобувачів тощо.

Для якісного академічного письма студенти мають опанувати знання й навички:

- шукати, обирати й оцінювати якість джерел;
- робити нотатки, завжди вказуючи джерело;
- виділяти головні думки в тексті;
- підсумовувати текст та ідеї;
- перефразувати чужі думки своїми словами стисло, детально, без зміни змісту цих думок;
- правильно описувати посилання на джерело;
- правильно цитувати;
- знати про форми академічного плагіату і про шляхи запобігання йому;
- формулювати і чітко висловлювати власні думки;
- знати структуру академічного тексту;
- вміти виокремити текст цитат у власному тексті;
- володіти іноземними мовами, передусім англійською.

Відповідальність за порушення академічної доброчесності

Ступінь серйозності порушень може відрізнятися за видами порушень, їх повторюваністю, видами робіт (поточні письмові завдання, підсумкова атестація з дисципліни, підсумкова атестація на певному рівні освіти, дисертації, монографії, наукові публікації, наукові звіти тощо) та ін.

Основні види відповідальності педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників за порушення академічної доброчесності встановлює ч. 5 ст. 42 Закону України

«Про освіту». До них належать:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;
- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

Особливості перевірки на академічний плагіат дисертаційних робіт

Українське законодавство виокремлює тексти дисертацій з-поміж інших видів академічних текстів у контексті їх перевірки на академічний плагіат. Закон «Про вищу освіту» у частині 6 статті 6 встановлює, що «Виявлення в поданій до захисту дисертації [...] академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні [...] наукового ступеня»²³. Якщо академічний плагіат виявлено в успішно захищеній дисертації, закон визначає конкретні санкції до спеціалізованої вченої ради, її голови, наукового керівника (консультанта), офіційних опонентів та академічного закладу, в якому була захищена дисертація.

У цьому контексті МОН у листі № 1/9-150 від 14.03.2018 р. зауважує: «...збільшується частка [дисертаційних — авт.] робіт, в яких є текстові запозичення, використовуються ідеї, наукові результати і матеріали інших авторів без належного посилання на джерела. Нагадуємо, що рішення спецрад стосовно таких дисертацій підлягають скасуванню [Атестаційною колегією МОН – авт.] без права повторного захисту».

Ці вимоги й тенденції визначають прагнення закладів вищої освіти гарантувати відсутність академічного плагіату в захищених дисертаціях. На жаль, постійно надходить інформація про те, що це прагнення часто призводить до необґрунтованих вимог до дисертанта щодо самостійної

організації перевірки власної дисертації на академічний плагіат.

Виконання спеціалізованою вченою радою вимоги закону про недопущення плагіату в захищеній дисертації

Спеціалізовані вчені ради не мають права перекладати на дисертанта обов'язок за перевірку тексту дисертаційного дослідження на академічний плагіат, зокрема вимагати довідки або будь-які інші документи про результати такої перевірки.

Певний текст неможливо перевірити на наявність в ньому неналежним некоректних запозичень із усіх можливих інших текстів. Отже, не можна достовірно гарантувати у тексті відсутність академічного плагіату, а відповідна довідка про його відсутність позбавлена сенсу. З іншого боку, слід говорити про докладання університетом та його спецрадами розумних зусиль із виявлення можливого академічного плагіату в тексті дисертаційної роботи. Відповідні кроки можуть включати:

- призначення спецрадою або закладом вищої освіти (науковою установою) особи або осіб, відповідальних за перевірку дисертаційного дослідження на академічний плагіат;
- навчання цих осіб сутності, видам академічного плагіату, способам його виявлення;
- проговорювання із задіяними у процедурі оцінки дисертаційного дослідження фахівцями необхідності відповідально ставитися до перевірки робіт на академічний плагіат, інформувати спеціалізовану вчену раду про результати перевірки;
- використання спеціалізованого програмного забезпечення для перевірки роботи на прямі текстові запозичення із відкритих інтернет-джерел та електронних репозитаріїв (архівів) із обмеженим доступом, із обов'язковим експертним аналізом повного звіту програми.

У 2018 р. МОН уклав меморандуми із кількома компаніями-постачальниками такого програмного забезпечення, відповідно до яких спеціалізовані вчені ради одержують можливість безкоштовно перевіряти тексти дисертацій у відповідних програмах;

- якщо доступ до такого програмного забезпечення відсутній, експерт може вручну перевірити ключові фрагменти тексту на запозичення за допомогою Інтернет-пошуку за цими фрагментами та/або за ключовими словами;

- призначення рецензентом або офіційним опонентом фахівця за темою дисертації, який добре обізнаний із літературою за цією темою і найчастіше зможе помітити некоректні запозичення із знайомої йому літератури;

- при вивченні тексту дисертації варто звертати увагу на фрагменти, написані у дещо недоладному стилі, які можуть бути ручним або машинним перекладом із поширених іноземних мов (російська, англійська, німецька); ці фрагменти можна перевірити через Інтернет-пошук по «зворотних перекладах» відповідних словосполучень і частин тексту;

- ще одна ознака можливого академічного плагіату – різні фрагменти тексту написані в різному стилі. Втім, тут варто враховувати ймовірність написання різних частин тексту на різних етапах підготовки дисертації, коли з часом стиль академічного письма у людини змінюється.

Спеціалізованій вченій раді доцільно описати у Рішенні щодо присудження наукового ступеня проведену процедуру перевірки тексту дисертації на можливий академічний плагіат та вказати результат цієї перевірки.

Джерела:

1. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

2. Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2007 р. № 423. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/70480578__

ПОЛОЖЕННЯ
**ПРО ПІДГОТОВКУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ ТА ДОКТОРА НАУК
У ВІННИЦЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Положення про підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського (далі – Положення), розроблено відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), Статуту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (далі – Педуніверситету), а також інших чинних нормативно-правових актів і визначає механізм підготовки здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) та четвертому (науковому) рівнях вищої освіти з метою здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії та доктора наук відповідно (далі – здобувачі).

1.2. Для провадження освітньої діяльності на третьому (освітньо- науковому) рівні вищої освіти Педуніверситет зобов'язаний одержати відповідну ліцензію. На четвертому (науковому) рівні вищої освіти підготовка докторів наук в Педуніверситеті здійснюється без одержання ліцензії.

1.3. Докторантура з відповідної спеціальності відкривається за ухвалою вченої ради Педуніверситету, що затверджується наказом ректора Педуніверситету, за умови

наявності трьох штатних працівників – докторів наук, які мають наукову кваліфікацію, що відповідає цій спеціальності, та ліцензії на провадження освітньої діяльності на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти з відповідної спеціальності.

Кваліфікація особи, яка відповідає спеціальності, з якої відкрито докторантуру, визначається за такими критеріями: наявність у особи документа про присудження ступеня доктора наук з відповідної галузі знань (науки) та/або спеціальності або присвоєння вченого звання професора за відповідною кафедрою (спеціальністю); наявність за останні п'ять років не менше п'яти наукових публікацій, до яких зараховуються:

- не менше однієї статті у періодичному виданні, включеному до наукометричних баз даних Scopus або Web of Science Core Collection;

- статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України;

- монографії або їх розділи;

- участь у: не більше двох патентів на винахід;

- підготовці наукових кадрів, що підтверджується видачею здобувачеві документа про присудження відповідного наукового ступеня;

- міжнародних наукових проектах або залучення до міжнародної експертизи;

- атестації наукових кадрів як офіційного опонента або члена спеціалізованої вченої ради, або члена експертної ради з питань проведення експертизи дисертацій.

Наявність підстав для відкриття докторантури перевіряється державним (регіональним) замовником під час проведення конкурсу на розміщення державного (регіонального) замовлення.

1.4. Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії здійснюється:

- в аспірантурі Педуніверситету за очною (денною) або

заочною формою навчання;

– поза аспірантурою (для осіб, які професійно провадять наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи в Педуніверситеті).

1.5. Підготовка здобувачів ступеня доктора наук здійснюється:

- у докторантурі Педуніверситету за очною (денною) формою навчання;
- шляхом самостійної підготовки їхніх наукових досягнень до захисту.

1.6. Підготовка осіб в аспірантурі та докторантурі Педуніверситету здійснюється:

- за рахунок видатків державного бюджету (державне замовлення);
- за рахунок видатків місцевого бюджету (регіональне замовлення);
- за рахунок коштів юридичних чи фізичних осіб (на умовах контракту, зокрема за кошти грантів, отриманих Педуніверситетом на проведення наукових досліджень, за якими передбачається підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії або доктора наук).

1.7. Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії за державним (регіональним) замовленням здійснюється виключно в аспірантурі за очною (денною) формою навчання.

1.8. Науково-методичне забезпечення та організацію діяльності аспірантури і докторантури здійснює вчена рада Педуніверситету.

1.9. Для врегулювання відносин між аспірантом/докторантом та Університетом укладається договір.

1.10. Кількість аспірантів, підготовка яких здійснюється поза державним (регіональним) замовленням, та вартість такої підготовки визначаються вченою радою

Педуніверситету з урахуванням ліцензованого обсягу, зазначеного в ліцензії Університету, за якою він провадить освітню діяльність на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти, та можливостей забезпечення кваліфікованого наукового керівництва й задоволення освітніх потреб аспірантів за відповідною спеціальністю.

1.11. Нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі незалежно від форми навчання становить чотири роки, а підготовки доктора наук у докторантурі – два роки.

1.12. Державне (регіональне) замовлення на підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії/доктора наук в аспірантурі/докторантурі за спеціальностями розподіляється на конкурсній основі між закладами вищої освіти та науковими установами. (п.32,43 Постанови КМУ) Інформація про розподіл державного (регіонального) замовлення оприлюднюється на офіційному веб сайті Педуніверситету.

ПРИЙОМ ДО АСПІРАНТУРИ ТА ДОКТОРАНТУРИ

2.1. Вступ до аспірантури та докторантури Педуніверситету здійснюється на конкурсній основі відповідно до Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), Умов прийому на навчання до закладів вищої освіти, затверджених Міністерством освіти і науки України, та Правил прийому до Педуніверситету.

2.2. Правила прийому до аспірантури/докторантури затверджує Вчена рада Педуніверситету на основі Умов прийому на навчання до закладів вищої освіти та в установлені строки оприлюднює їх на офіційному веб сайті Педуніверситету.

Правила прийому до Педуніверситету діють упродовж відповідного календарного року і визначають, зокрема:

- порядок, перелік і строки подання документів для вступу до аспірантури/докторантури Педуніверситету;
- зміст, форму і строки вступних випробувань для конкурсного відбору вступників до аспірантури/докторантури за кожною спеціальністю або відповідною галуззю знань.

2.3. До аспірантури на конкурсній основі приймаються особи, які здобули вищу освіту ступеня магістра (освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста). До вступних випробувань допускаються особи, які вчасно подали всі необхідні для вступу документи згідно з Правилами прийому до Педуніверситету. Приймальна комісія може відмовити особі в допуску до проходження вступних випробувань до аспірантури виключно у зв'язку з неподанням в установлений строк документів, визначених Правилами прийому до Педуніверситету.

Перелік документів, необхідних для вступу до аспірантури, має включати:

заяву вступника; копію диплома магістра (спеціаліста) із зазначенням здобутої спеціальності (кваліфікації); у разі потреби документ про визнання особи органами медико-соціальної експертизи особою з інвалідністю.

2.4. У Правилах прийому до Педуніверситету може бути визначено додатковий перелік документів, обов'язкових для допуску до вступних випробувань. Особа, яка подає для вступу до аспірантури диплом, що виданий іноземним закладом вищої освіти, допускається до вступних випробувань нарівні з іншими особами. Зарахування такого вступника здійснюється в разі успішного складання ним вступних випробувань та прийняття вченою радою Університету ухвали про визнання його диплома.

2.5. Вступні випробування до аспірантури Педуніверситету складаються з: вступного іспиту зі

спеціальності (в обсязі програми рівня вищої освіти магістра з відповідної спеціальності); вступного іспиту з іноземної мови (англійської, німецької або французької) в обсязі, що відповідає рівню B2 Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти). Вступник, який підтвердив свій рівень знання, зокрема англійської мови, дійсним сертифікатом тестів TOEFL, або International English Language Testing System, або сертифікатом Cambridge English Language Assessment, звільняється від складання вступного іспиту з іноземної мови. Під час визначення результатів конкурсу зазначені сертифікати прирівнюються до результатів вступного випробування з іноземної мови з найвищим балом; інших форм вступних випробувань (іспити, співбесіди, презентації дослідницьких пропозицій чи досягнень).

Вступні випробування для осіб з особливими освітніми потребами проводяться з урахуванням особливих освітніх потреб, зазначених у заяві вступника, та рекомендацій медико-соціальної експертизи.

Вага бала з кожного вступного випробування під час підрахування результатів конкурсу визначається у Правилах прийому до Педуніверситету. Відповідно до Правил прийому до Педуніверситету особам, які вступають до аспірантури з іншої галузі знань (спеціальності) ніж та, яка зазначена в їхньому дипломі магістра (спеціаліста), можуть бути призначені додаткові вступні випробування. Результати вступних випробувань до аспірантури дійсні для вступу до Педуніверситету впродовж одного календарного року.

2.6. Вступні випробування до аспірантури проводяться предметними комісіями, до складу яких входить, як правило, три – п'ять осіб, що призначаються ректором Педуніверситету.

2.7. До складу предметних комісій включаються доктори філософії та доктори наук, які проводять наукові дослідження за відповідною спеціальністю та відповідають за виконання відповідної освітньо-наукової програми.

До складу предметних комісій можуть бути призначені також представники інших закладів вищої освіти (наукових установ), з якими укладено договори про ведення спільної наукової діяльності та/або про спільне керівництво дослідженнями аспірантів, та/або про спільне виконання освітньо- наукової програми, або з якими здійснюється підготовка докторів філософії за спільною освітньо-науковою програмою, узгодженою між закладом вищої освіти і науковою установою.

До складу предметної комісії з іноземної мови можуть включатися також особи, які не мають наукового ступеня та вченого звання, але вільно володіють відповідною іноземною мовою, і, за рішенням ученої ради, можуть кваліфіковано оцінити рівень знання відповідної мови вступником.

2.8. За результатами проведення вступних випробувань до аспірантури приймальна комісія ухвалює рішення щодо кожного вступника за процедурою, визначеною Правилами прийому до Педуніверситету. Рішення приймальної комісії про зарахування до аспірантури затверджується наказом ректора Педуніверситету, що оприлюднюється в установленому порядку.

2.9. Аспіранту відповідним наказом ректора Педуніверситету призначається науковий керівник з числа наукових або науково-педагогічних працівників з науковим ступенем.

2.10. Науковий керівник аспіранта здійснює наукове керівництво роботою над дисертацією, надає консультації щодо змісту і методології наукових досліджень аспіранта, контролює виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану аспіранта і відповідає перед вченою радою Педуніверситету за належне та своєчасне виконання обов'язків наукового керівника.

Науковий керівник, який є доктором наук, може здійснювати одночасне наукове керівництво (консультування), як правило, не більше п'яти здобувачів наукових ступенів, включаючи тих, що здобувають науковий ступінь доктора наук.

Науковий керівник, який має ступінь доктора філософії, може здійснювати одночасне наукове керівництво роботою над дисертаціями, як правило, не більше трьох здобувачів наукового ступеня доктора філософії. На здійснення наукового керівництва роботою над дисертацією одного аспіранта науковому керівникові відводиться щороку 50 (40) академічних годин навчального навантаження. Вчена рада Педуніверситету з урахуванням потреб аспіранта та ефективності роботи наукового керівника з підготовки докторів філософії може відвести більшу кількість годин навчального навантаження керівникові з їх оплатою за рахунок коштів спеціального фонду Педуніверситету.

Ухвалою вченої ради Педуніверситету аспіранту може бути призначено два наукових керівники з відповідним розподілом годин навчального навантаження та обов'язків між ними.

2.11. Прийом до докторантури або надання творчої відпустки здійснюється з урахуванням наукових, науково-технічних досягнень за обраною спеціальністю відповідно до встановлених вимог.

До докторантури приймаються особи, які мають ступінь доктора філософії, наукові здобутки та опубліковані праці з обраної спеціальності (зокрема публікації в міжнародних реферованих журналах, індексованих в наукометричних базах, згідно з вимогами до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають наукові ступені) і які мають наукові результати, що потребують завершення або оформлення у вигляді дисертації, монографії чи наукової доповіді за сукупністю статей.

2.12. Для вступу до докторантури вступник не менше ніж

за два місяці до вступу подає на відповідну кафедру Педуніверситету розгорнуту пропозицію, в якій міститься план дослідницької роботи та/або інформація про обсяг наукової роботи, необхідної для підготовки результатів проведених досліджень до захисту. Впродовж місяця з дня надходження документів від усіх вступників кафедра заслуховує їхні наукові доповіді і шляхом голосування визначає можливість зарахування кожного вступника до докторантури та подає висновки на розгляд вченої ради Педуніверситету.

Перелік та строк подання документів, необхідних для вступу до докторантури, визначається Правилами прийому Педуніверситету. Перелік має включати, зокрема: письмову характеристику наукової діяльності вступника, складену доктором наук, який є штатним науково-педагогічним або науковим працівником Педуніверситету, зі згодою бути науковим консультантом у разі його вступу до докторантури; копію диплома доктора філософії або кандидата наук.

Особа, яка подає для вступу до докторантури диплом, виданий іноземним закладом вищої освіти, допускається до вступу нарівні з іншими вступниками. У разі позитивної ухвали вченої ради Педуніверситету щодо зарахування такого вступника до докторантури вчена рада Педуніверситету одночасно приймає рішення про визнання його диплома. У разі відмови вчена рада Педуніверситету надає вступнику обґрунтоване пояснення причин такої відмови.

2.13. Вчена рада Педуніверситету в місячний строк розглядає висновки кафедри щодо кожного вступника і приймає рішення про його зарахування до докторантури та, відповідно до наданої характеристики наукової діяльності вступника, призначає докторанту наукового консультанта з числа штатних науково-педагогічних або наукових працівників Педуніверситету зі ступенем доктора наук з відповідної спеціальності. Рішення вченої ради

Педуніверситету затверджується та вводиться в дію наказом ректора.

2.14. На здійснення наукового консультування відводиться щороку 50 (40) академічних годин навантаження на одного докторанта.

УМОВИ НАВЧАННЯ В АСПІРАНТУРІ ТА ДОКТОРАНТУРІ ПЕДУНІВЕРСИТЕТУ

3.1. Підготовка в аспірантурі/докторантурі передбачає виконання особою відповідної освітньо-наукової або наукової програми Педуніверситету за певною спеціальністю та проведення власного наукового дослідження. Невід'ємною складовою освітньо-наукової програми аспірантури і наукової програми докторантури є підготовка та публікація наукових статей.

3.2. Аспіранти і докторанти проводять наукові дослідження згідно з індивідуальним планом наукової роботи, в якому визначаються зміст, строки виконання та обсяг наукових робіт, а також запланований строк захисту дисертації упродовж строку підготовки в аспірантурі/докторантурі.

3.3. Індивідуальний план наукової роботи погоджується здобувачем з його науковим керівником (консультантом) та затверджується вченою радою Педуніверситету упродовж двох місяців з дня зарахування здобувача на навчання до Педуніверситету.

3.4. Індивідуальний план наукової роботи є обов'язковим до виконання здобувачем відповідного ступеня і використовується для оцінювання успішності запланованої наукової роботи.

3.5. Невиконання індивідуального плану наукової роботи або порушення строків виконання індивідуального плану наукової роботи без поважних причин, передбачених законодавством, може бути підставою для ухвалення

вченою радою Педуніверситету рішення про відрахування аспіранта/докторанта.

3.6. Підготовка в аспірантурі/докторантурі завершується наданням висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації. Здобувачі мають право на вибір спеціалізованої вченої ради.

3.7. Аспірант/докторант, який захистився до закінчення строку підготовки в аспірантурі/докторантурі, має право за власним вибором:

- отримати одноразову виплату в сумі залишку стипендії, передбаченої у бюджеті Педуніверситету на відповідний календарний рік, та за власною заявою бути відрахованим з аспірантури/докторантури;

- отримати за власною заявою оплачувану академічну відпустку на строк, що залишився до завершення нормативного строку підготовки в аспірантурі/докторантурі.

Якщо аспірант захистив дисертацію на другому чи третьому році підготовки в аспірантурі та був обраний за конкурсом на відповідну посаду наукового (науково-педагогічного) працівника в Педуніверситеті, то загальна сума залишку стипендії нараховується йому як щомісячна надбавка до заробітної плати.

ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ В АСПІРАНТУРІ

4.1. Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі Університету здійснюється за освітньо-науковою програмою та навчальним планом, що затверджується вченою радою Педуніверситету для кожної спеціальності.

Упродовж строку навчання в аспірантурі аспірант зобов'язаний виконати всі вимоги освітньо-наукової програми, зокрема здобути теоретичні знання, вміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування

нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіти методологією наукової і педагогічної діяльності, а також провести власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та/або практичне значення та захистити дисертацію.

4.2. Освітньо-наукова програма та навчальний план аспірантури складаються з освітньої та наукової складових.

Навчальний план аспірантури містить інформацію про перелік та обсяг навчальних дисциплін (30-60 кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі – ЄКТС)), послідовність їх вивчення, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік освітнього процесу, форми поточного і підсумкового контролю.

Освітньо-наукова програма та навчальний план аспірантури є основою для формування аспірантом індивідуального навчального плану та індивідуального плану наукової роботи, котрі погоджуються з науковим керівником та затверджуються вченою радою Педуніверситету упродовж двох місяців з дня зарахування особи до аспірантури. Індивідуальний навчальний план аспіранта містить перелік дисциплін за вибором в обсязі, що становить не менш як 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС.

Аспіранти мають право вибирати навчальні дисципліни, що пропонуються для інших рівнів вищої освіти і які пов'язані з тематикою дисертаційного дослідження, за погодженням із своїм науковим керівником та деканом відповідного факультету.

Вивчення аспірантами навчальних дисциплін може відбуватися на базі Педуніверситету, а також в рамках реалізації права на академічну мобільність – на базі інших закладів вищої освіти (наукових установ).

Усі аспіранти, незалежно від форми навчання, зобов'язані відвідувати аудиторні заняття і проходити всі форми поточного та підсумкового контролю, передбачені

індивідуальним навчальним планом аспіранта й освітньо-науковою програмою аспірантури Педуніверситету.

Аспірант, який підтвердив рівень свого знання іноземної мови, зокрема англійської, дійсним сертифікатом тестів TOEFL, або International English Language Testing System, або сертифікатом Cambridge English Language Assessment, на рівні C1 Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, має право:

- на зарахування відповідних кредитів, передбачених освітньо-науковою програмою аспірантури як таких, що виконані у повному обсязі;

- на використання обсягу навчального навантаження, передбаченого для набуття мовних компетентностей, для здобуття інших компетентностей (за погодженням з науковим керівником).

4.3. Вчена рада Педуніверситету має право прийняти рішення про визнання набутих аспірантом в інших закладах вищої освіти (наукових установах), компетентностей з однієї чи декількох навчальних дисциплін (зарахувати кредити ЄКТС), обов'язкове здобуття яких передбачено освітньо-науковою програмою аспірантури Педуніверситету, має включати не менше чотирьох складових, що передбачають набуття аспірантом таких компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій:

- ✓ здобуття глибинних знань із спеціальності (групи спеціальностей), за якою (якими) аспірант проводить дослідження, зокрема засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань за обраною спеціальністю, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти;

- ✓ оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та

загального культурного кругозору в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти;

✓ набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять, управління науковими проектами та/або складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти;

✓ здобуття мовних компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти.

4.4. Наукова складова освітньо-наукової програми передбачає проведення власного наукового дослідження під керівництвом одного або двох наукових керівників та оформлення його результатів у вигляді дисертації.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії є самостійним розгорнутим дослідженням, що пропонує розв'язання актуального наукового завдання в певній галузі знань або на межі кількох галузей, результати якого становлять оригінальний внесок у суму знань відповідної галузі (галузей) та оприлюднені у відповідних публікаціях.

Наукова складова освітньо-наукової програми оформлюється у вигляді індивідуального плану наукової роботи аспіранта і є невід'ємною частиною навчального плану аспірантури.

4.5. Атестація здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії здійснюється постійно діючою або спеціалізованою вченою радою, утвореною для проведення

разового захисту, на підставі публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації.

Стан готовності дисертації аспіранта до захисту визначається науковим керівником (або консенсусним рішенням двох керівників).

Обов'язковою умовою допуску до захисту є успішне виконання аспірантом його індивідуального навчального плану та індивідуального плану наукової роботи.

Якщо в Педуніверситеті не функціонує постійно діюча спеціалізована вчена рада з відповідної спеціальності, вчена рада Педуніверситету може утворити разову спеціалізовану вчену раду з відповідної спеціальності та подати до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти документи для її акредитації або звернутися з клопотанням про прийняття дисертації до захисту до іншого закладу вищої освіти (наукової установи), де функціонує постійно діюча спеціалізована вчена рада з відповідної спеціальності.

ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ ПОЗА АСПІРАНТУРОЮ

5.1. Особи, які професійно провадять наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи в Педуніверситеті, мають право здобувати вищу освіту ступеня доктора філософії в Педуніверситеті поза аспірантурою без переривання трудової діяльності або підчас перебування у творчій відпустці.

Такі особи прикріплюються строком до п'яти років до Педуніверситету зі спеціальності, за якою Педуніверситет має ліцензію на провадження освітньої діяльності на третьому (освітньо-науковому) рівні.

Здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії поза аспірантурою в Педуніверситеті передбачає повне та

успішне виконання відповідної освітньо- наукової програми та навчального плану аспірантури згідно із затвердженими в установленому порядку індивідуальним навчальним планом та індивідуальним планом наукової роботи прикріпленої особи і публічний захист дисертації у спеціалізованій вченій раді.

5.2. Підготовка осіб, прикріплених до Педуніверситету з метою здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії поза аспірантурою, здійснюється відповідно до Розділу IV цього Положення.

5.3. Особи, які претендують на здобуття наукового ступеня доктора філософії, повинні мати вищу освіту і кваліфікацію спеціаліста або магістра.

5.4. Для прикріплення з метою здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії поза аспірантурою науково-педагогічний/науковий працівник не пізніше ніж за місяць до початку вступної кампанії подає на відповідну кафедру Педуніверситету розгорнуту наукову пропозицію. Упродовж двох тижнів з дня надходження розгорнутої пропозиції кафедра заслуховує наукову доповідь претендента на зарахування на навчання поза аспірантурою і подає висновок кафедри на розгляд вченої ради університету.

5.5. Для прикріплення здобувач подає завідувачу аспірантури і докторантури Педуніверситету:

- заяву на ім'я ректора;
- список опублікованих наукових праць;
- копію диплома про вищу освіту магістра (спеціаліста);
- копію додатка до диплома;
- копію паспорта;
- копію довідки про присвоєння ідентифікаційного

номеру;

– письмову характеристику наукової діяльності здобувача, складену доктором чи кандидатом наук, який є штатним науково-педагогічним або науковим працівником Університету зі згодою бути науковим керівником здобувача;

- витяг з рішення кафедри;

5.6. Вчена рада Педуніверситету розглядає висновок кафедри та приймає ухвалу про прикріплення здобувача та відповідно до наданої характеристики призначає наукового керівника з числа штатних науково-педагогічних або наукових працівників Педуніверситету із науковим ступенем. Рішення вченої ради Педуніверситету вводиться в дію наказом ректора.

5.7. Прикріплення до Педуніверситету відбувається один раз на рік. Подання документів – під час вступної кампанії до аспірантури Педуніверситету. Наказ про прикріплення оформлюється не пізніше 01 вересня.

5.8. На здійснення наукового керівництва роботою над дисертацією одного здобувача ступеня доктора філософії поза аспірантурою науковому керівникові відводиться щороку 25 академічних годин навчального навантаження.

5.9. Навчання на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти осіб, які прикріплені до Університету для реалізації свого права на здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії поза аспірантурою, а також їх наукове керівництво здійснюється на комерційних засадах.

Особи, прикріплені до Педуніверситету з метою здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії поза аспірантурою, мають усі права й обов'язки, визначені у Розділі VIII цього Положення.

5.10. У разі звільнення з роботи особа втрачає право здобувати вищу освіту ступеня доктора філософії поза аспірантурою в Педуніверситеті та має право:

- продовжити свою підготовку для здобуття ступеня доктора філософії поза аспірантурою у закладі вищої освіти (науковій установі), до якого особа зарахована на посаду науково-педагогічного чи наукового працівника (за умови прийняття відповідного рішення таким закладом вищої освіти (науковою установою));

- вступити до аспірантури закладу вищої освіти

(наукової установи) для здобуття відповідного ступеня заочною або заочною формою навчання і зарахування їй відповідних кредитів ЄКТС, здобутих поза аспірантурою.

ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЯ ДОКТОРА НАУК У ДОКТОРАНТУРІ

6.1. З метою завершення роботи над науковими дослідженнями та оформлення їх результатів та/або для підготовки публікацій до захисту для здобуття ступеня доктора наук особа має право вступити до докторантури Педуніверситету.

Упродовж строку перебування в докторантурі докторант повинен подати до постійно діючої спеціалізованої вченої ради результати своїх наукових досягнень у вигляді дисертації або опублікованої монографії, або наукової доповіді за сукупністю статей, опублікованих у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях, перелік яких затверджується Міністерством освіти і науки України.

Здобувач ступеня доктора наук у дисертації (монографії, науковій доповіді за сукупністю статей) повинен представити узагальнення проведених самостійно оригінальних досліджень з отриманими науковими результатами, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення.

6.2. Перебування в докторантурі не є обов'язковою умовою для подання наукових досягнень до спеціалізованої вченої ради та подальшого їх публічного захисту для здобуття ступеня доктора наук.

6.3. Атестація докторанта здійснюється постійно діючою спеціалізованою вченою радою з відповідної спеціальності, яка функціонує в Педуніверситеті, до якого зарахований докторант. Якщо в Педуніверситеті, до якого зарахований докторант, не функціонує спеціалізована вчена рада з

відповідної спеціальності, атестацію докторанта може здійснювати постійно діюча спеціалізована вчена рада з відповідної спеціальності іншого закладу вищої освіти (наукової установи) за клопотанням Педуніверситету, що здійснював підготовку здобувача вищої освіти ступеня доктора наук, або за заявою докторанта.

ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЯ ДОКТОРА НАУК ШЛЯХОМ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЇХ НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ ДО ЗАХИСТУ

Здобувач ступеня доктора наук, який самостійно підготував наукові досягнення до захисту у вигляді дисертації (монографії, наукової доповіді за сукупністю статей), повинен:

- мати ступінь доктора філософії (кандидата наук);
- представити наукові досягнення з узагальненням проведених самостійно оригінальних досліджень з одержаними науковими результатами, що забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення;
- мати опубліковані праці за темою наукових досягнень у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях.

7.1. Атестація здобувача ступеня доктора наук, який самостійно підготував наукові досягнення до захисту, здійснюється постійно діючою спеціалізованою вченою радою з відповідної спеціальності, що функціонує у закладі вищої освіти (науковій установі).

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ АСПІРАНТІВ І ДОКТОРАНТІВ

8.1. Аспіранти і докторанти користуються правами здобувачів вищої освіти, визначеними Законом України

«Про вищу освіту». З метою належного проведення наукових досліджень аспіранти та докторанти також мають право на:

– вільний доступ до всіх видів відкритої наукової інформації, наявної у закладах вищої освіти (наукових установах), бібліотеках і державних архівах України;

~ одержання методичного та змістовного наукового керування (консультування) щодо власного дослідження від наукового керівника (консультанта), для аспірантів – на чіткий розподіл обов'язків між науковими керівниками у разі призначення вченою радою Педуніверситету двох керівників;

~ безпечні та нешкідливі умови для проведення наукових досліджень, забезпечення належно обладнаним місцем для наукової роботи;

~ академічну мобільність згідно з Положенням про порядок реалізації права на академічну мобільність, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579;

~ академічну та соціальну відпустку відповідно до чинного законодавства;

~ трудову діяльність у позанавчальний час відповідно до законодавства.

Аспіранти і докторанти повинні виконувати всі обов'язки здобувачів вищої освіти, передбачені Законом України «Про вищу освіту». З метою забезпечення належного проведення наукових досліджень аспіранти і докторанти також зобов'язані:

– дотримуватися принципів академічної доброчесності, морально-етичних норм і стандартів поведінки дослідників у відповідній галузі (професії), Положення про дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

– виконувати індивідуальний план (навчальний та наукової роботи) і систематично звітувати про його виконання на засіданні кафедр;

– подати до спеціалізованої вченої ради свої наукові досягнення у вигляді дисертації (для аспірантів) та у вигляді дисертації або опублікованої монографії, чи за сукупністю опублікованих у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях статей (для докторантів).

8.2. Особа, яка раніше навчалася в аспірантурі чи докторантурі Університету за державним (регіональним) замовленням і не захистилася або була відрахована з неї достроково, має право на повторний вступ до аспірантури чи докторантури за державним (регіональним) замовленням лише за умови відшкодування коштів, витрачених на її підготовку, у визначеному Кабінетом Міністрів України порядку.

8.3. Покладення Педуніверситетом на аспіранта чи докторанта обов'язків, не пов'язаних із виконанням відповідної освітньо-наукової (наукової) програми та підготовкою дисертації (монографії, статей), забороняється.

8.4. Аспіранти і докторанти мають право брати участь у конкурсах на отримання грантової підтримки наукових досліджень та стипендій, заснованих на честь видатних діячів науки, освіти, культури, громадських діячів, а також заснованих Президентом України, Кабінетом Міністрів України, державними чи недержавними органами, підприємствами, установами чи організаціями.

**Перелік
наукових фахових видань України,
в яких можуть публікуватися результати
дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора наук,
кандидата наук та ступеня доктора філософії**
*(відповідно до Порядку формування Переліку наукових
фахових видань України, затвердженого наказом МОН України від 15
січня 2018 року № 32, зареєстрованого в Мін'юсті України
06 лютого 2018 року за № 148/21600)*

Затверджено наказами Міністерства освіти
і науки України від 24.05.2018 № 527 ... від 06.06.2022 № 53

Категорія «А»

№	Назва видання	Засновник (співзасновник и)	Галузь науки, код (шифр) спеціальност і або галузь знань	Дата включенн я (внесен ня змін), категорія
1.	Здоров'я, спорт, реабілітація Здоровье, спорт, реабилитация Health, sport, rehabilitation Видання перенесено з категорії «Б» (наказ від 06.06.22 № 530)	Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди	фізичне виховання та спорт (24.00.01, 24.00.02, 24.00.03) педагогічні науки (13.00.02 (фізична культура, основи здоров'я)	06.06.2022 «А» (з 16.07.2018 «Б»)

			спеціальності – 017, 011, 014	
			педагогічні спеціальності – 012, 013, 015, 016	06.06.2022 «А» (з 02.07.2020 «Б»)
			медичні спеціальності – 227	06.06.2022 «А»
2.	Новітня освіта Advanced Education Передовое образование	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»	педагогічні спеціальності – 011 філологічні спеціальності – 035	17.03.2020 «А» 02.07.2020 «А»
3.	Теорія та методика фізичного виховання Видання перенесено з категорії «Б» (наказ від 29.11.20 №1471 за спеціальностями - 011, 014)	ТОВ «ОВС»	фізичне виховання та спорт спеціальності – 017 педагогічні спеціальності – 011, 014	26.11.2020 «А» 26.11.2020 «А» (з 15.10.2019 «Б»)

II. Категорія «Б»

№	Назва видання	Засновник (співзасновник и)	Галузь науки, код (шифр) спеціальності або галузь знань	Дата включе н-ня (внесен ня змін), катего рія
1.	Advanced linguistics	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»	педагогічні філологічні спеціальнос ті – 011, 035	30.11.2021 «Б»
2.	Education: Modern Discourses Освіта: сучасні дискурси	Національна академія педагогічних наук України	педагогічні спеціальнос ті – 011	27.09.2021 «Б»
3.	Educational Challenges («Освітні виклики»)	Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди	педагогічні спеціальнос ті – 011	30.11.2021 «Б»
4.	Humanitarian studios: pedagogics, psychology, philosophy («Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія»)	Національний університет біоресурсів та природокористу вання України	педагогічні спеціальнос ті – 011, 015	30.11.2021 «Б»
5.	Information Technologies in Education	Херсонський державний університет, Інститут інформа ційних технологій і засобів навчання НАПН України	педагогічні спеціальнос ті – 011	17.03.2020 «Б»

6.	Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University Журнал Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника	ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»	педагогічні економічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 051, 071, 072, 073	17.03.2020 «Б»
7.	Social Work and Education	Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	педагогічні спеціальності – 011, 015, 231	02.07.2020 «Б»
8.	Академічні студії. Серія «Педагогіка» Academic Studies. Series: «Pedagogy» Studia Akademickie. Seria: «Pedagogika»	Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 015, 017	29.06.2021 «Б»
9.	Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка	Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 016 філологічні Мистецтвознав.	28.12.2019 «Б» 17.03.2020 «Б»

10.	Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)	Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка	педагогічні спеціальності – 016	27.09.2021 «Б»
11.	Актуальні питання природничо-математичної освіти Topical Issues of Natural Science and Mathematics Education	Сумський державний педагогічний університет імені А. С.Макаренка	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015	26.11.2020 «Б»
12.	Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки	Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна	педагогічні спеціальності – 011, 014, 015	17.03.2020 «Б»
13.	Витоки педагогічної майстерності The Sources of Pedagogical Skills	Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015	02.07.2020 «Б»
14.	Вісник воєнної розвідки	Воєнно-дипломатична академія імені Євгенія Березняка, Військова частина А 1906	військові технічні педагогічні економічні спеціальності – 011, 051, 052	17.03.2020 «Б»
15.	Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені	Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра	педагогічні спеціальності – 011, 012,	26.11.2020 «Б»

	Олександра Довженка	Довженка	013, 014, 015	
16.	Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки Zhytomyr Ivan Eranko State University Journal. Pedagogical Sciences	Житомирський державний університет імені Івана Франка	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 016	17.03.2020 «Б»
17.	Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини	Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка	педагогічні і фізичне виховання та спорт спеціальності – 011, 014, 017	28.12.2019 «Б»
18.	Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття» UNESCO Chair Journal «Lifelong Professional Education in the XXI Century»	Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України	педагогічні спеціальності – 011	27.09.2021 «Б»
19.	Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Педагогіка та психологія»	Київський національний лінгвістичний університет	педагогічні (13.00.01, 13.00.02 теорія та методика навчання (іноз. мови), 13.00.04, 13.00.07, 13.00.08, 13.00.09) спеціальності	15.03.2019 «Б»

			ті – 011	
20.	Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	педагогічні економічні технічні спеціальності – 011, 014, 015, 072, 193	26.11.2020 «Б» 09.02.2021 «Б»
21.	Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Social work	Київський університет імені Тараса Шевченка	педагогічні психологічні спеціальності – 011, 231, 053	09.02.2021 «Б»
22.	Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогіка»	Київський університет імені Тараса Шевченка	педагогічні спеціальності – 011	15.04.2021 «Б»
23.	Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського	Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського	технічні, економічні спеціальності – 101, 122, 131, 132, 133, 141, 171, 051, 073 педагогічні (13.00.04) спеціальність –	07.11.2018 «Б» 18.12.2018 «Б»

			015	
24.	Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка	ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 016 історичні філологічні спеціальності – 032, 035	02.07.2020 «Б» 24.09.2020 «Б»
25.	Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія Педагогічна	Львівський національний університет імені Івана Франка	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 016	15.04.2021 «Б»
26.	Вісник Львівського університету. Серія Педагогічна	Львівський національний університет імені Івана Франка	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 016,	29.06.2021 «Б»
27.	Вісник Національного авіаційного університету Вестник Национального авиационного университета Proceedings of the National Aviation University	Національний авіаційний університет	технічні педагогічні спеціальності – 015, 121, 122, 123, 125, 134, 161, 183, 272	28.12.2019 «Б»
28.	Вісник Національного	Національний	педагогічні	28.12.2019

	авіаційного університету. Серії: Педагогіка, Психологія	авіаційний університет	спеціальності – 011, 015 психологічні спеціальності – 053	«Б» 17.03.2020 «Б»
29.	Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (серія: педагогічні науки)	Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка	педагогічні спеціальності – 011, 013, 014, 015, 016	17.03.2020 «Б»
30.	Вісник післядипломної освіти»: збірник наукових праць (Серія «Педагогічні науки»)	Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти» НАПН України	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 016	28.12.2019 «Б»
31.	Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура	ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»	педагогічні і фізичне виховання та спорт спеціальності – 014, 017	02.07.2020 «Б»
32.	Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»	Університет імені Альфреда Нобеля	педагогічні спеціальності – 011, 015	02.07.2020 «Б»
33.	Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна серія «Іноземна філологія».	Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	педагогічні філологічні	17.03.2020 «Б»

	Методика викладання іноземних мов»		спеціальності – 011, 014, 015, 035	
34.	Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки». Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Series «Pedagogical Science»	Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015	17.03.2020 «Б»
35.	Гірська школа Українських Карпат	ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015	17.03.2020 «Б»
36.	Гуманізація навчально-виховного процесу	Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 016, 017	29.06.2021 «Б»
37.	Духовність особистості: методологія, теорія і практика	Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 016 психологічні	02.07.2020 «Б» 24.09.2020 «Б»

			i спеціальнос ті – 053	
38.	Естетика і етика педагогічної дії Aesthetics and Ethics of Pedagogical Action	Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України	педагогічні спеціальнос ті – 011	02.07.2020 «Б»
39.	Засоби навчальної та науково-дослідної роботи	Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди	педагогічні спеціальнос ті – 011, 012, 013, 014, 015, 016	02.07.2020 «Б»
40.	Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського	Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського	педагогічні спеціальнос ті – 011	02.07.2020 «Б»
41.	Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика»	Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Інститут педагогіки АПН України	педагогічні спеціальнос ті – 011, 012, 013, 014, 015	17.03.2020 «Б»

42.	Збірник наукових праць «Педагогічні науки» Collection of Research Papers «Pedagogical Sciences»	Херсонський державний університет	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015	02.07.2020 «Б»
43.	Збірник наукових праць Кам'янець- Подільського університету імені Івана Огієнка: сперія педагогічна	Кам'янець- Подільський національний університет імені Івана Огієнка	педагогічні спеціальності – 011, 014, 015	29.06.2021 «Б»
44.	Збірник наукових праць Національної академії Служби безпеки України	Національна академія Служби безпеки України	військові технічні педагогічні економічні юридичні спеціальності – 011, 015, 053, 073, 081, 125, 171, 172, 251, 255, 262	17.03.2020 «Б»
45.	Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету «Інноватика у вихованні»	Рівненський державний гуманітарний університет	педагогічні спеціальності – 011, 014, 015	17.03.2020 «Б»
46.	Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету	Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини	педагогічні спеціальності – 011, 015	15.10.2019 «Б»

47.	Інноваційна педагогіка Innovate Pedagogy	Приватна установа «Причорноморськи й науково- дослідний інститут економіки та інновацій»	педагогічні спеціальнос ті – 011, 012, 013, 014, 015, 016	14.05.2020 «Б»
48.	Іноземні мови (Foreign Languages)	Київський національний лінгвістичний університет, ТОВ «Видавництво «Ленвіт»	педагогічні (13.00.02 теорія та методи ка навчан ня (інозем ні мови) спеціальнос ті – 011	15.03.2019 «Б»
49.	Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»	Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка	педагогічні спеціальнос ті – 011	02.07.2020 «Б»
50.	Медична освіта	ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І.Я.Горбачевськог о МОЗ України», Національна медична академія післядипломної освіти ім.П.Л.Шупика ДВНЗ «Ужгородський національний	педагогічні спеціальнос ті – 011, 015, 016	28.12.2019 «Б»

		університет»		
51.	Мистецтво лінгводидактики Ars linguodidacticae	Київський університет імені Тараса Шевченка	педагогічні спеціальності – 011	15.04.2021 «Б»
52.	Мистецтво та освіта	Інститут проблем виховання НАПН України, Інститут обдарованої дитини НАПН України	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015	02.07.2020 «Б»
53.	Міжнародний філологічний часопис International Journal of Philology	Національний університет біоресурсів і природокористування України	педагогічні філологічні спеціальності – 011, 035	17.03.2020 «Б»
54.	Молодь і ринок	Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка	педагогічні спеціальності – 011 педагогічні спеціальності – 012, 013, 014, 015, 016	02.07.2020 «Б» 24.09.2020 «Б»
55.	Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі Musical art in the educological discourse	Київський університет імені Бориса Грінченка	педагогічні спеціальності – 011	02.07.2020 «Б»

56.	Наука і освіта Science and Education	ДЗ «Південно-український національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського»	педагогічні психологічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 016, 053, 231	17.03.2020 «Б»
57.	Наукове сходження: Педагогічна освіта ScienceRise: Pedagogical Education	ПП «Технологічний центр», ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 016	02.07.2020 «Б»
58.	Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету Scientific Bulletin of Izmail State University of Humanities	Ізмаїльський державний гуманітарний університет	педагогічні і фізичне виховання та спорт спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 016, 017	24.09.2020 «Б»
59.	Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки» Научный вестник Летной академии. Серія: «Педагогические науки» Scientific Bulletin of Flight Academy. Section of Pedagogical Sciences»	Національний авіаційний університет	педагогічні спеціальності – 011, 015	02.07.2020 «Б»

60.	Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету Серія: Педагогіка	Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015	02.07.2020 «Б»
70.	Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія» Scientific bulletin of Mukachevo State University. Series «Pedagogy and Psychology» (Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»)	Мукачівський державний університет	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 016 психологічні спеціальності – 053	28.12.2019 «Б» 17.03.2020 «Б» (зі змінами від 29.06.21 №735)
71.	Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky	ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського»	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 016, 231	17.03.2020 «Б»
72.	Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки Scientific Herald of Sivershchyna. Series: Education. Social and Behavioural Sciences	Академія Державної пенітенціарної служби України	педагогічні психологічні економічні спеціальності – 011, 051, 053	15.04.2021 «Б»

	Научный вестник Сиверщины. Серия: Образование. Социальные и поведенческие науки			
73.	Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»	ДВНЗ «Ужгородський національний університет»	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 016, 231	02.07.2020 «Б»
74.	Науковий журнал Хортицької національної академії Scientific Journal of Khortytsia National Academy	Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально- реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради	педагогічні спеціальності – 011, 015, 016, 231	27.09.2021 «Б»
75.	Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи Naukowyi Chasopys National Pedagogical Dragomanov University. Series 5. Pedagogical science: really and perspectives	Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова	педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, 016, 231	02.07.2020 «Б»